PAMEKAR DIAJAR

BASA SUNDA

PIKEUN MURID SMP/MTS KELAS VII

KURIKULUM 2013

Pamekar Diajar BASA SUNDA

Pikeun Murid SMP/MTs Kelas VII

Hak cipta © kagungan Dinas Pendidikan Provinsi Jawa Barat Ditangtayungan ku Undang-undang

Disklaimer: Ieu buku téh diajangkeun pikeun murid dina raraga larapna Kurikulum 2013. Ieu buku disusun tur ditalaah ku hiji tim kalawan dikoordinasi ku Balai Pengembangan Bahasa Daerah dan Kesenian (BPBDK) Dinas Pendidikan Provinsi Jawa Barat minangka buku kurikulum daerah. Mimitina dipakéna buku taun 2014. Ieu buku téh sipatna "dokumén hirup". Hartina bakal tuluy disarungsum luyu jeung kabutuh katut panéka jaman. Pangdeudeul ti rupining pihak dipiharep bisa ngundakkeun ajén ieu buku.

PANYUSUN:

Tatang Sumarsono
Ahmad Hadi
Ano Karsana
Asep Ruhimat
Darpan
Dede Kosasih
H. Dingding Haerudin
H. Yayat Sudaryat
Risnawati

PENELAAH:

Prof. Dr. H. Iskandarwassid, M.Pd. Dr. Hj. Ai Sofianti, M.Pd. Drs. H. Elin Syamsuri Drs. Apip Ruhamdani, M.Pd. Budi Riyanto

Rarancang Eusi: Yoshi Sukadar Rarancang Jilid: Yoshi Sukadar Rarancang Gambar: Toto Rianto

Eusi ngagunakeun Adobe InDesign CS3 jeung Adobe Photoshop CS3 Aksara ngagunakeun Palatino Linotype 12 pt - 18 pt.

Dipedalkeun ku:
DINAS PENDIDIKAN PROVINSI JAWA BARAT

ISBN: 978-602-1300-07-7 (Jilid Lengkap) 978-602-1300-08-4 (Jilid 1) Perpustakaan Nasional : Katalog Dalam Terbitan (KDT)

Pangbagéa

KEPALA DINAS PENDIDIKAN PROVINSI JAWA BARAT

Alhamdulillah, ieu buku pangajaran basa Sunda tiasa ngawujud, enggoning nyaosan implemèntasi Kurikulum 2013, pikeun ngeusian lolongkrang Muatan Lokal Mata Pelajaran Bahasa dan Sastra Daerah di Jawa Barat.

Hasil garapan tim panyusun tèh aya dua rupi buku nyaèta buku murid sareng buku guru. Èta tèh mangrupa bagian tina pakèt Kurikulum Daerah, hususna ngeunaan pangajaran basa jeung sastra daèrah, dumasar kana Permendikbud No. 81A/2013, ngeunaan implementasi kurikulum. Pami diwincik deui, sanès mung buku wungkul bagian èta Permendikbud tèh, tapi deuih ngawengku Kompetensi Inti jeung Kompetensi Dasar (KI-KD), silabus, sareng Rencana Pelaksanaan Pembelajaran (RPP).

Ku medalna ieu buku, dipiharep implementasi kurikulum 2013, hususna ngeunaan pangajaran muatan lokal basa jeung sastra daèrah di Jawa Barat tiasa dilaksanakeun kalawan merenah, luyu sareng udaganana. Saparantosna dialajar ngeunaan basa jeung sastra daèrah, dipiharep dina diri murid aya parobihan anu tètèla, boh unsur sikepna (attitude), boh pangaweruhna (knowledge), boh kamampuh ngagunakeun katut karancagèan (performance; behavior). Singgetna mah èta unsur anu tilu tèh bisa disebut kompetènsi.

Kalungguhan guru dina posisi agèn parobahan utama enggoning ngaimplemèntasikeun kurikulum 2013 teu kinten pentingna. Aya hiji hipotèsis basajan, saupami guru kagungan kompetènsi anu nohonan pasaratan Kurikulum 2013, tangtosna gè kalebet guru basa daèrah deuih, tinangtos èta

kurikulum bakal tiasa diimplemèntasikeun kalawan merenah. Ku margi kitu, dina nataharkeun sareng ngaronjatkeun kompetènsi guru tèh, di antawisna ku cara nysusun buku padoman guru, kalebet tarèkah anu kedah kènging pangajèn.

Muga-muga waè harepan urang sadaya ngeunaan ayana parobihan anu tétéla dina dunya atikan ku diimplemèntasikeunana Kurikulum 2013 téh tiasa ngawujud, enggoning lahirna *Generasi Emas Indonesia* dina taun 2045 nu badé dongkap.

Bandung, Desember 2013 Kepala Dinas Pendidikan Provinsi Jawa Barat

Provinsi Jawa Barat,

DIMAS PENDIDIKAN

Prof. Dr. H. Moh. Wahyudin Zarkasyi, CPA

Pembina Utama Madya NIP. 19570807 198601 1 001

Pangbagéa

KEPALA BALAI PENGEMBANGAN BAHASA DAERAH DAN KESENIAN DINAS PENDIDIKAN PROVINSI JAWA BARAT

Kurikulum 2013 ti wangkid ayeuna parantos ngawitan dianggo sacara nasional. Jalaran kitu, pangajaran basa jeung sastra daérah nu diperenahkeun janten muatan lokal di Jawa Barat kedah luyu sareng Kurikulum 2013 hususna patali luyuna sareng élémén-élémén parobihan anu janten karakteristik Kurikulum 2013 anu ngawengku: *Standar Kompeténsi Lulusan, Standar Isi, Standar Prosés,* sareng *Standar Penilaian*. Éta katangtosan kedah kacangkem sareng kalaksanakeun ku sakumna guru-guru basa jeung sastra daerah anu mancén tugas di SD/MI, SMP/MTs, SMA/MA, sareng SMK/MAK.

Ieu buku bahan ajar teh dijudulan *Pamekar Diajar Basa Sunda*, sadayana aya 24 jilid, ngurung buku siswa 12 jilid sareng buku guru 12 jilid. Kalungguhanana janten buku babon anggoeun di sakola nu aya di Jawa Barat. Buku murid diajangkeun pikeun sakumna murid dumasar kana tingkatan kelas. Buku Murid eusina medar materi ajar sareng pertanyaan-pertanyaan, latihan, tugas/pancen anu raket patalina sareng kompetensi dasar (KD). Buku Guru eusina medar silabus, métodologi pangajaran, sareng évaluasi, ogé mangrupi pangjembar buku murid.

Komponén-komponén anu dimekarkeun boh dina buku murid atanapi buku guru dumasar kana opat kaparigelan basa anu ngawengku ngaregepkeun, nyarita, maca, sareng nulis anu diajarkeun maké pamarekan saintifik sareng penilaian auténtik. Hal ieu dumasar kana karakteristik Kurikulum 2013 nu ngalarapkeun pamerakan saintifik sareng penilaian auténtik dina prosés pangajaran.

Disusuna ieu buku téh mangrupa lajuning laku tina Surat Edaran Kepala Dinas Pendidikan Provinsi Jawa Barat, Nomor 423/2372/Setdisdik, 26 Maret 2013, negunaan Pembelajaran Muatan Lokal Bahasa dan Sastra Daerah pada jenjang SD/MI, SMP/MTs, SMA/MA, SMK/MAK. Sajabi ti eta, ogé dumasar kana Peraturan Gubernur Jawa Barat Nomor 69 Tahun 2013, ngeunaan Pembelajaran Muatan Lokal Bahasa dan Sastra Daerah pada Jenjang Pendidikan Dasar dan Menengah.

Muga-muga waé ieu buku téh aya manpaatna ka urang sadaya, tur janten cukanglantaran dina merenahkeun sareng memeres basa jeung sastra daerah, anu udagan langkung tebihna pikeun ngamumulé sareng mekarkeun basa jeung sastra daérah, ngalangkungan jalur atikan di Jawa Barat.

Tangtosna ogé ieu buku téh teu acan tiasa disebat sampurna. Ku margi kitu, teu kinten diantos-antosna kamadang ti sadayana. Saukur kakirangan anu nyampak dina ieu buku bakal teras didangdosan, supados tiasa nyumponan pameredih sareng kaayaan pajaman.

Bandung, Desember 2013 Kepala Balai Pengembangan

Bahasa Daerah dan Kesenian,

Mulles

Drs. H. Husen R. Hasan, M.Pd.

Pembina Tk. I

NIP. 196110051986031014

Panganteur

Anu keur disanghareupan ku hidep téh buku *Pamekar Diajar Basa Sunda*. Ieu buku diajangkeun pikeun sakumna murid di Jawa Barat, jadi buku babon pikeun pangajaran basa Sunda. Kabéhna téh aya 12 buku, hasil gawé tim panyusun anu meunang pancén ti Dinas Pendidikan Provinsi Jawa Barat. Jilid I tepi ka VI pikeun murid SD/MI, jilid VII tepi ka IX pikeun murid SMP/MTs, jeung jilid X tepi ka XII pikeun murid SMA/SMK/MA/MAK.

Medalna ieu buku téh pikeun méré lahan ka sakumna murid anu dialajar basa Sunda, kalawan harepan hidep sakabéh enyaenya ngamangpaatkeun. Ku diajar basa Sunda tina ieu buku, dipiharep kanyaho jeung kabisa hidep dina ngagunakeun basa Sunda bisa ningkat jeung nambahan. Lian ti éta, hidep jadi leuwih resep ngagunakeun basa Sunda dina kahirupan sapopoé. Éta mah naha di sakola, di lingkungan kulawarga, atawa di tempat ulin.

Meureun ti antara hidep aya nu tumanya, naha maké kudu diajar basa Sunda sagala? Naha naon gunana atuh? Jih, pangna diajarkeun di sakola ogé éta téh ku sabab loba mangpaatna dina kahirupan sapopoé. Anu paling karasa upamana waé urang bakal bisa komunikasi ku basa Sunda kalawan hadé tur merenah. Loba kauntunganana lamun urang bisa ngagunakeun basa Sunda téh, di antarana waé urang bakal nyaho jeung bisa neuleuman kabeungharan budaya Sunda. Apan budaya Sunda téh jadi bagian penting tina budaya nasional Indonésia. Salian ti éta, apan hidep di sakola diwajibkeun diajar basa Sunda. Meureun hidep tumanya deui, naha ari diajar basa Sunda téh babari? Jih, nya babari atuh. Jaba deuih resep.

Bieu gé geus disebutkeun, teu hésé diajar basa Sunda téh, komo deui pikeun urang Sundana sorangan mah. Dalah najan lain keur urang Sunda ogé sarua waé teu hésé. Ku kituna, hidep teu kudu ngarasa seunggah. Ulah tacan gé nanaon geus nyebut horéam. Anu penting mah urangna sing enya-enya, boh enya-enya ngabandungan pedaran ti Ibu/Bapa Guru, boh enya-enya dina ngapalkeun jeung migawé latihanana. Lian ti éta, kacida hadéna mun hidepo getol maca buku-buku basa Sunda lianna, maca surat kabar jeung majalah anu ngagunakeun basa Sunda, atawa ngabandungan siaran radio jeung televisi dina program basa Sunda. Hal séjénna anu bisa dipigawé ku hidep nyaéta lalajo pagelaran kasenian Sunda.

Cindekna mah, sakali deui rék ditandeskeun, entong ngarasa sieun atawa horéam dina nyanghareupan pangajaran basa Sunda téh. Kapan heueuh babari, jeung matak resep deuih.

Geura ayeuna urang mimitian. Bismillah

Bandung, Oktober 2013 Salam ti nu nyusun ieu buku

Daptar Eusi

Kepala Dinas Pendidikan Provinsi Jawa Barati Kepala Balai Pengembangan Bahasa Daerah dan Kesenian				
Dinas Pendidikan Provinsi Jawa Barat				
PANGANTEUR vi				
PAN	NGAJARAN 1 : PAGUNEMAN	1		
A.	Maca Jero Haté	2		
В.	Medar Paguneman	4		
C.	Metakeun Paguneman	5		
D.	Paguneman dina Diskusi	8		
E.	Kalimah Langsung dina Paguneman	10		
F.	Miceun Tanda Kekenteng (" ")	11		
G.	Nyusun Paguneman Jadi Wangun Skenario Drama	13		
Н.	Ngawanohkeun Kekecapan	15		
PANGAJARAN 2 : KAULINAN BARUDAK 1				
A.	Maca Jero Haté	18		
B.	Maca Skénario Kakawihan dina Kaulinan	23		
C.	Medar Oray-orayan	25		
D.	Nembangkeun Kakawihan	26		
E.	Ngawanohkeun Kekecapan	28		
PAN	IGAJARAN 3: WAWARAN JEUNG IKLAN LAYANAN			
	MASARAKAT	31		
A.	Maca Wawaran	32		
B.	Maca Iklan Tinulis	33		
C.	Ngaregepkeun Iklan dina Radio	34		
D.	Ngabandungan Iklan dina Tv	35		
E.	Medar Iklan-iklan di Luhur	36		
F.	Medar Wawaran	38		
G.	Kajembaran Basa	38		

PA	NGAJARAN 4: PANGALAMAN PRIBADI	41
A.	Maca Pangalaman Pribadi	42
В.	Pangalaman nu ditulis dina catetan poéan	43
C.	Nulis Carita Pangalaman	44
D.	Ngabandingkeun Pangalaman Pribadi jeung	
	Catetan Poéan	45
E.	Padika Nyusun Pangalaman	47
F.	Ngalarapkeun Kecap	47
G.	Ngalarapkeun Babasan	48
Н.	Ngalarapkeun Kapamalian	50
PA	NGAJARAN 5: DONGÉNG	53
A.	Maca Dongéng Sasatoan	54
В.	Medar Dongéng	58
C.	Babagian Dongéng	59
D.	Maca Dongéng Si Kabayan	60
E.	Tokoh Dongéng Siga Si Kabayan	
F.	Maca Dongéng Sunan Gunung Jati	64
G.	Kajembaran Basa	69
PA	NGAJARAN 6: S A J A K	71
A.	Maca Sajak	72
В.	Medar Perkara Sajak	73
C.	Ngadéklamasikeun Sajak	75
D.	Pedaran Déklamasi	79
E.	Ngarang Sajak	88
PA	NGAJARAN 7 : PUPUJIAN	91
A.	Nadomkeun Pupujian	92
В.	Nadomkeun Pupujian Babarengan	93
C.	Nyangkem Eusi Pupujian	94
D.	Wangun Pupujian	95
E.	Ngabandingkeun Pupujian jeung Sajak	96
PA	NGAJARAN 8: AKSARA SUNDA	99
A.	Nuliskeun Aksara Sunda	
В.	Maca jeung Nulis Aksara Sunda	
C.	Ngagunakeun Aksara Sunda	
DAPTAR PUSTAKA		

Paguneman téh geus jadi bagian tina kahirupan urang sapopoé. Di mana waé asal amprok jeung nu wawuh sok terus ngobrol, komo jeung sobat nu geus heubeul teu panggih mah kadang terus uplek. Tah, ngobrol téh paguneman lisan, sakapeung teu ngaleunjeur, tampolana téma obrolan téh sok uclag-aclog tara jejem dina hiji téma. Béda deui jeung paguneman dina tulisan, boh basana boh kalimah-kalimahna, sok museur kana hiji téma. Dina pangajaran kahiji ayeuna diwanohkeun rupa-rupa paguneman, saperti paguneman sapopoé, paguneman dina naskah drama, paguneman dina diskusi, jeung saterusna, kaasup sagala rupa nu aya patalina jeung éta paguneman.

Maca Jero Haté

Hég baca sing gemet!

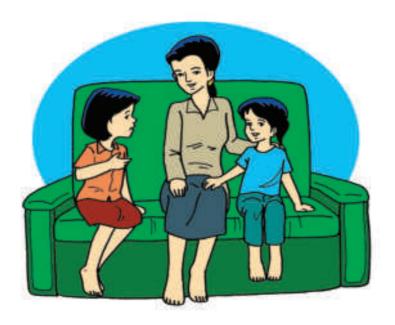
Indung jeung Anak

"Mah, aya nu badé ditaroskeun," ceuk Atia.

"Naroskeun naon? Ké, Mamahna capé kénéh," jawab indungna. Geus biasa, lamun tas nyanyabaan, Atia mah sok tetelepék ngeunaan naon-naon anu katénjo atawa nu kaalaman, boh di perjalanan boh di tempat nu dituju. Harita ogé kakara jol pisan tas piknik ti Maribaya.

"Sok, badé naroskeun naon? Mani bangun daria," ceuk indungna deui, bari neuteup... bréh budak téh mani ngembang céngék.

"Kieu, Mah..., naon margina ari naék mobil sok istri heula, ari lungsur sok pameget heula. Geuning tadi ogé, basa naék angkot, Bapa mah ti pengker naékna...lungsurna mah ti payun," pokna.

"Tah, éta téh salasahiji tatakrama dina naék jeung turun tina mobil."

"Naon ari tatakrama téh, Mah?" Atia nanya deui.

"Tétéh terang! Tatakrama téh aturan sopan santun téa, nya?" omong lanceukna, haget mangjawabkeun.

"Leres. Sakumaha ceuk Si Tétéh, tatakrama téh mangrupa aturan sopan santun dina hirup kumbuh sapopoé. Tatakrama téh jembar pisan. Lain ngan dina naékturun mobil baé, dina nyarita, waktu nyémah, dina maké papakéan, waktu dahar, anggah-ungguh awak, ngaliwat ka hareupeun jalma...," ceuk indungna, ngécéskeun.

"Dina waktos natamu atawa nyémah kumaha, Mah?"

"Tatakrama dina natamu di antarana, ngucapkeun salam, punten, atawa ngetrok panto tilu kali."

"Ari dina dangdosan?" ceuk Atia, bangun beuki panasaran.

"Sarua, aya tatakramana. Nya di antarana, papakéan anu dipaké ku urang téh kudu diluyukeun kana waktu jeung situasina." "Mah, ari hubungan tatakrama sareng atikan moral... kumaha?" lanceukna milu nanya.

"Ari kitu?" malik nanya, giliran indungna ngembang kadu. Dina haté indungna aya rasa reueus duméh si Tétéh, lanceukna Atia nu kakara kelas tujuh SMP ngajukeun pananya anu kaitung alus jeung munel saperti kitu.

"Wiréhna Bapa Guru di sakola kantos nyabit-nyabit sual éta," jawabna.

"Hubungan tatakrama jeung atikan moral téh pohara raketna. Malah bisa disebutkeun tatakrama téh bagian tina atikan moral! Kapan nu disebut moral téh nyaéta ahlak, ajaran ngeunaan laku lampah hadé jeung goréng," ceuk indungna, "Tos heula, nya...Mamah badé salat asar heula.".

Medar Paguneman

Wacana "Indung jeung Anak" di luhur téh mangrupa paguneman (dialog) antara Atia, lanceukna (Tétéh), jeung indungna. Ari nu jadi bahan gunemanana nyaéta ngeunaan tatakrama dina kahirupan sapopoé nu kapanggih waktu piknik ka Maribaya. Lamun seug dibaca kalawan lentong anu merenah, karasa ayana suasana loma tapi santun. Dina paguneman, lentong (luhur handapna sora) jadi karasa pentingna, malah bagian tina tatakrama ogé.

Salian ti lentong, dina paguneman kudu diperhatikeun ogé tatakrama basana nu ngawengku basa lemes jeung basa loma. Basa atawa kekecapan nu dipaké dina wacana di luhur sagemblengna ngagunakeun basa lemes. Naha kudu salilana dina guneman atawa obrolan ngagunakeun basa lemes? Ah nya henteu, gumantung jeung saha urang ngobrolna. Ari ngobrol jeung babaturan nu geus dalit mah meunang maké basa loma saperti indit, saré, dahar ogé. Dina harti, sok sanajan tatakrama basa téh tujuanana pikeun silihajénan, lain hartina maké basa loma teu ngajénan.

Salian ti kudu merhatikeun lentong jeung tatakrama basa (undak-usuk basa), dina paguneman ogé kudu dibarengan ku rengkuh jeung pasemon anu merenah. Ieu ogé diluyukeun kana waktu jeung situasina. Cindekna, jeung saha urang ngobrol (babaturan, sahandapeun, atawa saluhureun) kaasup dina situasi kumaha-kumahana kudu diluyukeun kana rengkuh katut pasemon anu merenah. Situasi urang keur ambek tangtu boh basa boh rengkuhna bakal béda upama dibandingkeun jeung situasi séjén, upamana waé dina diskusi.

Ngajawab pananya.

- 1. Nanyakeun naon Atia ka indungna téh?
- 2. Ari nu dipikareueus ku indungna saha?
- 3. Saha waé anu kalibet dina éta paguneman?
- 4. Naon nu jadi téma dina éta paguneman téh?
- 5. Tatakrama téh jembar. Cik terangkeun!
- 6. Ari tatakrama dina nyarita kudu kumaha?
- 7. Naon sababna tatakrama diperlukeun dina kahirupan?
- 8. Cik kumaha kira-kirana lamun jalma teu boga tatakrama?

Metakeun Paguneman

Ieu aya paguneman tina drama *Juag Toéd* beunang Yoséph Iskandar. Perhatikeun cara nulisna, terus bandingkeun jeung cara nulis dina wangun lancaran tadi di luhur.

Hég petakeun ku genepan (Opang, Lurah Kongsi, Demang, Patinggi, Panjak, Nyi Ronggéng) bari dibaca naskahna. Lentong nyaritana sing merenah luyu jeung watek/karakter palaku anu kagambar ku urang dina paguneman. Bagilir baé di hareupeun kelas! Kadé, ungkara nu aya di jero kurung mah ulah dilisankeun, da éta mah pituduh keur sutradara jeung pamaén.

Opang : Lurah kongsi! Tong panjang teuing atuh pidatona!

Singet wé singet! Geuwat pungkas!

Lurah Kongsi : (Bari ngajenghok terus ngeleper) Ju...juragan Demang

anu kahurmat, Juragan Patinggi anu kahurmat,

Juragan...

Opang : Kalah balikan deui! Geuwat pungkas!

Lurah Kongsi : Ju...juragan Pungkas anu kapungkas...

Opang : Naon tatéh naon? Kalah ka beuki ngaco!?

Lurah Kongsi : Ju...jur...juriiig! (Bari naplékan biwirna sorangan

bawaning ku keuheul). Naha biwir téh jadi kieu? (Ka gegedén). Duh juragan Demang, neda hampura,

janten macét kieu....

Demang : (Bari imut wibawaan) Keun baé. Teu kudu inggis.

Sakitu gé lumayan aya soraan kénéh. Ngan tangtu di Kadaleman mah kudu daria tur lungsur- langsar. Bisa teu kira-kirana biantara hareupeun Dalem?

Lurah Kongsi : (Bari hulang-huleng bingung) Pa...payuneun

Dalem?

Demang : Enya. Tah biantara bieu téh kaasup latihan. Di

mamana gé kasebut pingpinan rombongan mah

kudu bisa biantara. Sanggup teu?

: (Bari gideug) Teu...Teu sanggem, manawi.... Lurah Kongsi

: (Mairan). Ari geus? Saha nu bakal ngawanohkeun Patinggi

ieu kasenian hareupeun gegedén?

: (Bari rarat rérét ka panjak) Saha nya? Lurah Kongsi Panjak : Keun uing wé lah! Pira gé nyarita?!

: Alus! Saha ngaran? Patinggi

Panjak : Isin.

: Éra ku saha? Patinggi Panjak : Ah henteu.

: Naha atuh nyebut ngaran-ngaran baé bet éra? Can Patinggi

nanaon geus éra! Komo engké payuneun Dalem? Geus tong éra-éra, pok sebutkeun, keun baé goréng ogé da lain salah silaing, tapi salah bapa silaing nu méré ngaran. Pok sebutkeun, saha ngaran silaing.

Panjak : Sumuhun...Isin! Ari Isin mah nya Isin wé Juragan.

> Naha bet asana téh kabina-bina teuing? Piraku kudu diganti mah? Balikanan diganti matak hapa hui! Isin wé Juragan, ka sasaha ogé sok Isin baé. Tah taroskeun

ka Lurah Kongsi, uing téh Isin nya Kang?

: Enya..., kitu pisan. Tapi mémang jadi lieur jangar. Lurah Kongsi

> Kudu kumaha atuh nya? Kieu wé atuh Sin, Jang Isin langsung baé biantara, ngawakilan Akang. Keun urusan buruhanana mah, sa deui. Asal Jang Isin bisa

nebus wiwirang Akang. Pok Sin geura mimitian.

: (Barakatak téh seuri ngeunah, dirina ngarasa nu Opang

pangheulana ngarti). Hahah....háhah....héhéh...ngarti

ayeuna mah, ngarti.

: Ari silaing kasurupan, Opang? Teu puguh pasualan-Patinggi

ana, bet ujug-ujug ngarti?

Opang : Kieu Juragan... atawa kieu wé.... (Ka Panjak) Sinnnn!

Panjak : Kawulanun Juragan...

Opang : Isssiiinnnnnnnn... Panjak : Dawuh timbalan, Juragan...

Opang : (Ka Patinggi). Tah kitu Juragan!

Patinggi : Ooooooo...jadi éta jalma téh ngaranna Si Isin...

Demang : Sin!

Panjak : Dawuh timbalan Juragan...

Demang : Keur nyingget waktu. Pok geura mimitian. Singet,

jéntré, panceg!

Panjak : (Sonagar) Kum teu diwiji-wiji! Ménta hampurana!

Ménta pidungana! Ménta salamet! Ménta sing saregep! Ménta tenang! Ménta tong ribut! Ménta...

Demang : Geuning loba paménta silaing mah Sin? Nu bener ah!

Piraku biantara kawas kitu patut? Cik balikan deui!

Panjak : Kum teu diwiji-wiji. Ka kabéh parasadérék nu rarodék.

Aéh. Pokona mah ieu biantara téh teu bisa ditujulkeun ka sing saha baé. Kitu deui ka Juragan Demang, ieu biantara téh teu bisa ditujulkeun. Kitu deui ka Bapa Lurah nu aya di Kampung Legok Hangseur. Ogé ka Jang Ulis di Ranca Gagak. Sumawonna ka Mang Lebé di Bojong Éntog. Teu, ieu biantara téh teu bisa

ditujulkeun. Kitu deui ka...

Demang : Menggeus! Jadi ngadalang silaing mah! Ganti!

Nyi Ronggéng : (Bari rusuh norojol hariweusweus) Abdi Juragan

Ganti mah...

Demang : (Demang melengek. Méh baé ambek, mun teu

kasirep ku kageulisan Nyi Ronggéng) Ké...ké... Asa

teu pupuguh yeuh?

Nyi Ronggéng : Sumuhun. Tadi téh Juragan ngagentraan. Sumuhun

abdi Ganti mah.

Paguneman dina Diskusi

Paguneman lisan dina diskusi mah béda jeung paguneman dina obrolan biasa, najan kedal lisan tapi leuwih ngaleunjeur lantaran kaiket ku hiji téma. Atuh dina prungna gunemcatur antara pangjejer (narasumber) jeung pamilon (peserta diskusi) aya nu ngatur ku panumbu catur (moderator). Upama urang nyarita méngpar tina téma, geus tangtu bakal dieureunkeun ku panumbu catur . Ieu di handap contona, hég titénan.

Sumber: www.edukasi.kompasiana.com

Panumbu Catur : Saparantos narasumber ngadugikeun makalahna,

salajengna para pamilon dipasihan kasempetan kanggo ngadugikeun patarosan. Urang bagi 3 termin waé, termin kahiji tilu jalmi, termin kadua tilu jalmi, lajeng termin katilu kanggo dua jalmi margi waktosna bilih teu nyekapan. Mangga

kanggo termin kahiji...

Pamilon 1 : Naon nu ngalantarankeun masarakat teu disiplin

di tempat umum?

Pamilon 2 : Naha perlu masarakat nu ngalanggar aturan keuna

ku sangsi?

Pamilon 3 : Sim kuring moal ngajengkeun patarosan, tapi badé

ngadugikeun pamadegan yén timbulna rupa-rupa

kateuberésan téh akibat aparat henteu tegas!

Panumbu Catur : Salajengna mangga ka pangersa narasumber

kanggo ngawaler.

Pangjejer : Hatur nuhun... haduh patarosan kalintang saéna.

Urang waler sakaligus waé. Naon sababna masarakat teu disiplin, sapertos miceun runtah, dagang di trotoar, parkir sakarepna, jst. Tadi tos disabit, di antarana balukar teu kungsi meunang kabiasaan disiplin di kulawargana, leres ari numutkeun aturan mah mémang tos aya peraturan daérah (perda) nu sangsina dibui atawa denda, tapi kan henteu gampil kitu waé. Sim kuring gé panuju kana pamadegan yén aparat henteu tegas,

	tapi bisa jadi aya pertimbangan-pertimbangar
	séjén. Upamana waé, padagang kaki lima dirajia,
	tangtu sanggeus dirajia kudu aya solusina.
Panumbu Catur	: Hatur nuhun ka narasumber anu parantos
	ngawaler, rupina sugema teu sugema kedah
	sugema kana waleran narasumber, salajengna
	kanggo termin kadua, mangga dihaturananan.
•••••	

Pancén

Bacaan di luhur téh conto paguneman dina diskusi antara panumbu catur, pamilon, jeung pangjejer ngahaja éta bacaan teu ditamatkeun. Ayeuna pék ku hidep tamatkeun saluyu jeung nu aya dina pikiran hidep sorangan.

Kalimah Langsung dina Paguneman

"Naon ari tatakrama téh, Mah?" ceuk Atia ka indungna.

"Tétéh terang! Tatakrama téh aturan sopan santun téa, nya?" omong lanceukna, haget mangjawabkeun.

"Leres. Sakumaha ceuk Si Tétéh, tatakrama téh mangrupa aturan sopan santun dina hirup kumbuh sapopoé. Tatakrama téh jembar pisan. Lain ngan dina naék-turun mobil baé, dina nyarita, waktu nyémah/natamu, dina maké papakéan, waktu dahar, anggah-ungguh awak, ngaliwat ka hareupeun jalma...," ceuk indungna, ngécéskeun.

"Dina waktos natamu atawa nyémah kumaha , Mah?"

"Tatakrama dina natamu di antarana, ngucapkeun salam, punten, atawa ngetrok panto tilu kali."

Kalimah-kalimah anu dicondongkeun di luhur téh kaasup kana kalimah langsung. Ari nu dimaksud kalimah langsung, nyaéta kalimah anu diucapkeun ku nu nyarita ka jalma nu diajak nyaritana. Ciri kalimah langsung, upama dituliskeun, ngagunakeun kekenteng (tanda kutip).

Kalimah langsung bisa dirobah jadi kalimah teu langsung. Hég geura titénan ieu di handap!

Atia tumanya ngeunaan tatakrama ka indungna. Dijawab ku lanceukna, Tétéh, yén nu dimaksud tatakrama téh nyaéta aturan sopan santun. Indungna ogé sapagodos jeung nu disebutkeun lanceukna Atia, malah sakalian diterangkeun yén tatakrama téh jembar pisan, dina nyarita, nyémah, maké papakéan, waktu dahar, anggah-ungguh awak, ngaliwat ka hareupeun jalma, jsté., aya tatakramana. Jadi, lain ngan dina naék atawa turun tina mobil wungkul. Conto tatakrama lamun urang natamu, di antarana kudu ngucapkeun salam, punten, atawa ngetrok panto tilu kali.

Jadi, nu dimaksud kalimah teu langsung téh nyaéta kalimah anu eusina nepikeun omongan jalma séjén ka jalma nu diajak nyarita kalawan bébas, henteu saujratna. Tah, dina kalimah teu langsung mah bébas rék dikurangan atawa ditambahan ogé, anu penting eusi omongan/kalimah jalma séjén nu ditepikeunana henteu robah. Lamun kalimah langsung maké kekenteng, dina kalimah teu langsung mah henteu.

Miceun Tanda Kekenteng (" ... ")

Naha wacana paguneman kudu salilana ditulis dina jero kekenteng? Tangtu baé bisa henteu maké kekenteng ogé, contona dina naskah drama. Geura urang cutat deui sabagian tina wacana di luhur bari sakalian urang leungitkeun kekentengna.

"Mah, aya nu badé ditaroskeun," ceuk Atia.

"Naroskeun naon? Ké, Mamahna capé kénéh," jawab indungna. Geus biasa, lamun tas nyanyabaan, Atia mah sok tatalepék ngeunaan naon-naon anu katénjo atawa nu kaalaman, boh di perjalanan boh di tempat nu dituju. Harita ogé kakara jol pisan tas piknik ti Maribaya.

"Sok, badé naroskeun naon? Mani bangun daria," ceuk indungna deui, bari neuteup... bréh budak téh mani ngembang céngék.

"Kieu, Mah...naon margina ari naék mobil sok istri heula, ari lungsur sok pameget heula. Geuning tadi ogé, basa naék 'angkot', bapa mah ti pengker naékna...lungsurna mah ti payun," pokna.

"Tah, éta téh salasahiji tatakrama dina naék jeung turun tina mobil."

"Naon ari tatakrama téh, Mah?" Atia nanya deui.

"Téteh terang! Tatakrama téh aturan sopan santun téa, nya?" omong lanceukna, hagét mangjawabkeun.

Hég titénan cara nulisna, terus bandingkeun antara nu maké kekenteng jeung teu maké kekenteng ieu di handap!

Atia : Mah, aya nu badé ditaroskeun.

Indungna: Naroskeun naon? Ké, Mamahna capé kénéh. Indungna: Sok badé naroskeun naon? Mani bangun

daria.

Atia : Kieu, Mah... naon margina ari naék mobil sok istri heula, ari lungsur sok pameget heula.

Geuning tadi ogé basa naék angkot, bapa mah ti pengker naékna... lungsurna mah ti payun.

Indungna : Tah, éta téh salasahiji tatakrama dina naék jeung turun tina mobil.

Atia : Naon ari tatakrama téh, Mah?

Tétéh : Tétéh terang! Tatakrama téh aturan sopan

santun téa, nya?

Nyusun Paguneman Jadi Wangun Skenario Drama

Pék teruskeun saperti conto ieu di handap!

Pa Eko	: Édo geus tilu poé Cik barudak sugan aya nu
	apal, ari Édo ka mana geus tilu poé?
Sutar	: Teu damang, Pa.

Har, geuning teu ngirim surat..."

"Ngalempréh, Pa. Bujeng-bujeng tiasa ngadamel serat."

"Éh, ari Sutar, maksud Bapa téh kolotna, lain Édona! Karasa naon, cenah, Tar?"

"Saur sepuhna mah, pitipeseun, Pa!" omong Sutar, teu kireum-kireum.

Teu kaampeuh, ger téh murid sakelas sareuri. Untungna Pa Éko surti sarta gancang ngajéntrékeun naon nu dimaksud Sutar.

"Lain pitipeseun atuh, Tar, gejala tipes meureun," saur Pa Éko, leuleuy.

"Leres ... muhun kitu maksad abdi téh," jawab Sutar.

"Beu, beu ... tina kadaharan atuh éta mah. Biasana mah balukar tambarakan bari keur kaayaan capé!"

"Sumuhun, Pa. Ti payun téh wangsul olah raga, teras Édo téh jajan rujak cuka, és, sirop. Waktos istirahat, anjeunna ogé jajan baso, da lapar saurna téh teu sasarap heula," Sutar, ngagorolang, nerangkeun.

Sabada ngareungeu omongan Sutar, derekdek Pa Éko nerangkeun yén kadaharan, kabersihan, jeung kaséhatan téh raket pisan patalina. Kadaharan téh bisa nyéhatkeun, ngadatangkeun tanaga, tapi ogé bisa ngabalukarkeun awak gering.

Pa Éko ngawanti-wanti yén kadaharan téh kudu enya-enya beresih, ulah tambarakan komo bari jeung can kadasaran ku sangu heula. Cindekna, saur Pa Éko, urang téh kudu diajar ngabiasakeun hirup séhat, berséka, beresih, dahar dina waktuna sarta ulah ngalobakeun teuing jajan anu teu paruguh.

"Engké Bapa rék ngalongok. Anteur baé ku Sutar," saur Pa Éko mungkas cariosanana.

Migawé pancén

Latihan 1

Ieu aya bahan keur paguneman, hég jieun dina karangan wangun lancaran saperti dina wacana "Indung jeung Anak" di luhur:

Tilu urang siswa SMP keur anteng di warnét néangan bahan jang diskusi kelompok. Ari bahan nu ditéanganana nyaéta perkara pentingna miara lingkungan hidup. Loba bahan nu diunduh terus diprint. Tah, dina milih-milih bahan nu geus meunang ngeprint téa timbulna paguneman, tiluanana papada ngajukeun pamanggih (pendapat).

Latihan 2

Jieun ogé ieu bahan paguneman dina wangun skénario drama.

Ngiritik kana karya seni dina paméran lukisan di Jalan Braga Bandung. Tokoh palakuna opat urang siswa SMP nyaéta Dani, Jéni, Winda, jeung Diani. Ari obyék lukisanana nyaéta lukisan pamandangan alam, diantarana dina éta lukisan katémbong aya sawah, leuweung, gunung, saung sawah, manuk, nu magawé, budak nu ngurek belut, jeung Ibu Tani ngélék boboko ngajingjing téko. Pék jieun paguneman di antara nu opatan husus nyaritakeun lukisan.

Latihan 3

Jieun naskah paguneman nu ditulis dina wangun carita lancaran antara murid jeung guruna ngeunaan pentingna diajar basa Sunda. Dina ieu paguneman kudu enya-enya merhatikeun tatakrama basa anu merenah. Sing kagambar kumaha pamadegan guru kana basa Sunda, jeung kumaha deuih ari pamadegan siswa.

Ngawanohkeun Kekecapan

Lalajo Méngbal

Henteu lega lapang méngbal téh, ukur sampalan paragi ngangon domba, bubuhan jukut sok neba keur usum hujan mah. Ari keur usum halodo sampalan téh jukutna lidig lantaran mindeng kaidek ku barudak nu ngadon méngbal saban soré, nya tungtungnana mah maneuh wé jadi lapang méngbal.

Ayeuna gé kuring geus saged rék méngbal jeung babaturan, ngan hanjakal lapang téh geus kapiheulaan ku barudak blok lamping, atuh sajolna ka lapang téh ukur lalajo wé.

"Ahteu kudu ngembang laja, engké gé geus carapéeun mahareureun," cek kuring ka Odéd. Ti tadi manéhna mah jamotrot, meureun handeueul ti imah geus hayang pisan méngbal. Sarua Si Tirta gé ngembang cikur, kilangbara milu surak éak-éakan, ari kuring mah, ah, resep wé lalajo wungkul gé.

Lantaran burit mantén, atuh poé ayeuna mah teu sésépakansésépakan acan, kuring jeung babaturan balik. Sajajalan waktu mulang bangun taya piomongeun, padahal biasana mah saréréa sok ngembang waluh.

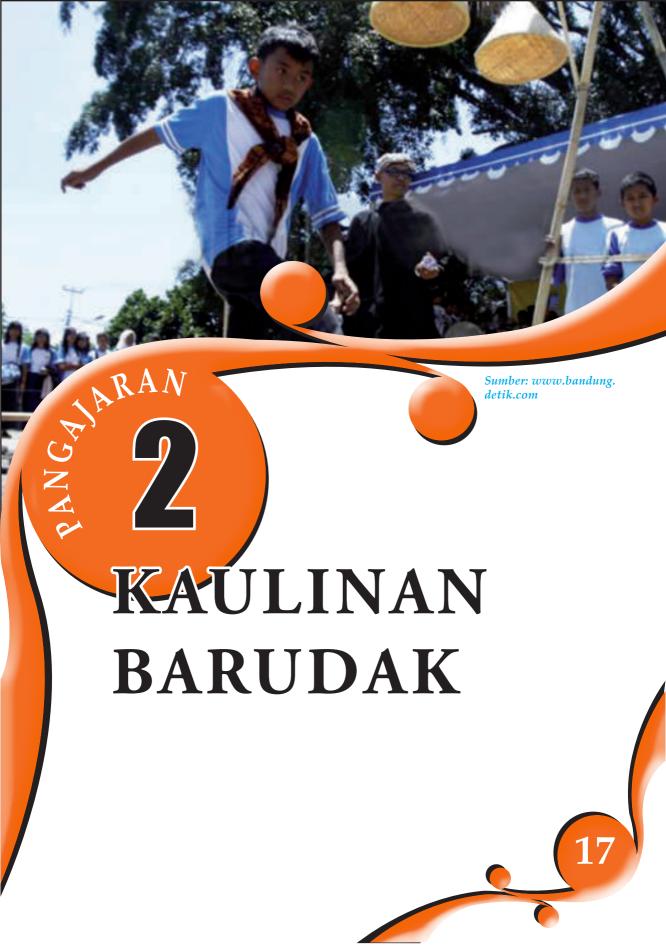
Ieu di handap dibéréndelkeun ngaran kekembangan, pék ku hidep larapkeun kana kalimah nu di sadiakeun di handap!

Dina wacana paguneman "Indung jeung Anak" aya ungkara "bréh budak téh mani ngembang céngék" jeung "giliran indungna nu ngembang kadu". Tah, ngembang céngék téh nuduhkeun rupa budak nu geulis méncéngés dipapandékeun kana kembang céngék. Ari ngembang kadu, hartina téh olohok, ngébréhkeun pasémon hélok atawa kagét ku henteu disangka-sangka. Ngaran kekembangan ogé kaunggel dina bacaan "Lalajo Méngbal" di luhur.

Rupa-rupa kekembangan dina basa Sunda aya ngaranna sarta sawaréh sok dipaké ngébréhkeun kaayaan jalma saperti rupa, tangtungan, pasémon, jeung sikep dina obrolan sapopoé. Ngaran kekembangan ogé bisa deuih dilarapkeun kana kaayaan barang. Atuh tangtu éta ngaran kekembangan téh henteu cukup ngan saukur diapalkeun, tapi kudu dilarapkeun dina omongan jiga nu kapanggih dina wacana di luhur. Ieu téh ngagambarkeun yén basa Sunda beunghar, da dina basa-basa séjén mah geuning henteu kitu.

Latihan 4

Jieun karangan paguneman nu basajan saperti dina bacaan "Lalajo Méngbal" di luhur, pilih ngaran kekembangan anu sakirana cocog pikeun dilarapkeun kana paguneman.

étéla barudak Sunda téh beunghar ku rupa-rupa kaulinan, boh keur barudak awéwé boh barudak lalaki. Aya kaulinan nu maké alat saperti kenténg sasemplék, awi sabébék, kewuk, siki nangka walanda, jst. aya ogé kaulinan nu ngan saukur maké kakawihan. Aya nu sipatna olahraga, seni, jeung sakadar kalangenan ngeusi waktu wungkul. Nya kitu arulinna, aya kaulinan cukup duaan, aya ogé anu babaladan lobaan. Ieu di handap aya sawatara kaulinan. Hég titénan!

Maca Jero Haté

1. Medar Langlayangan

Sumber: www. wisatapangandaran.com

Medar langlayangan téh salasahiji kaulinan barudak lalaki anu kacida populérna. Dina kanyataanana nu raresep medar téh lain barudak waé, dalah kolot gé loba nu resep. Méh di unggal tempat/daérah aya waé nu medar, pangpangna dina usum halodo bari kabeneran alus angin, langit téh mani sok katémbong rapang ku langlayangan. Atuh urang mancanagara gé geus loba nu mikaresep kana ieu kaulinan.

Lantaran medar langlayangan mah loba nu mikaresep, pamaréntah ngaliwatan Dinas Pariwisata mindeng ngayakeun pestival langlayangan boh tingkat nasional boh tingkat internasional, hususna langlayangan hias. Di Pangandaran, osok diayakeun "Pangandaran Kite Festival", atuh di Bali ogé osok deuih diayakeun pestival langlayangan internasional. Ari intina mah nya lomba paalus-alus mangsana kumalayang di langit langlayangan nu sok dipéstivalkeun mah.

Di tatar Sunda kaulinan langlayangan téh sasat geus ti baheula pisan ayana, boh di lembur boh di kota. Aya nu sakadar resep papantengan wungkul, tapi ari karéréaanana mah sok diadukeun, tangtu baé kenur atawa bola keur kapentingan ngadu mah bagian ka hareupna dipasangan gelasan anu bahan utamana tina bubuk beling.

Ukuran langlayangan ogé rupa-rupa, ti nu leutik tepi ka nu gedé. Langlayangan gedé sok maraké buntut nyaéta nu sok disebut langlayangan gomrés. Malah baheula mah aya nu ngahaja buntutna maké buntut merak. Ari ngaduna, langlayangan leutik mah umumna sok maén kubet/betot, ari langlayangan gedé mah sok maén tataran atawa ulur.

Salian ti paalus-alus gelasan, langlayangan ogé sok paalus-alus wangkong atawa gambar. Mangsana diadu, sok katémbong gagah langlayangan nu wangkongna alus mah.

Rarancang langlayangan dijieunna tina awi nu dirautan sarta diaturna maké bola, ari keretasna aya tilu rupa, nyaéta keretas endog, keretas minyak, jeung keretas jarami/keretas sampeu. Tah ari langlayangan gedé nu jangkungna leuwih ti saméter mah cocogna maké keretas jarami, lantaran mangsana kagentak angin sok karasa hipu henteu matak langsung kapakan.

Aya rupa-rupa istilah dina kaulinan langlayangan:

kapakan = langlayangan leupas/pegat sorangan henteu karana diadu.

godos = langlayangan keur diadu terus lésot/ misah deui.

nyasar = ngaduan langlayangan batur lain tina gelasanana.

ditataran = diulur, dibéréan sina luhur.

dikubet = dibetot kalawan ngagentak dina diadu. digibrig = ngadu langlayangan ku cara dicentokcentok, henteu loba ngulur.

digombél = ngadu diulur bari langlayanganana sina "hirup".

kebluk = langlayangan hésé disarang-séréngna. gélényé = gampang disarang-séréngna jeung teu daék anteng.

gédég = ngapungna kérétég (ngagibrig), biasana alatan tali timbana handap teuing.

mayung = langlayangan nanjung kawas payung. mumbul = langlayangan nu leupas beuki ka luhur.

nyéréng = malik ka kénca atawa ka katuhu.

nutug = langlayangan nyirorot. wangkong = gambar langlayangan.

cacap = béak pangulur tina golonganana.

ngarucu = moro langlayangan.

rérénténg = bola/kenur nu diberendil-berendil paragi ngabandang.

ngabandang = néwak langlayangan nu éléh ku langlayangan deui.

ngarebol = megatkeun (maling) benang/gelasan batur nu langlayanganana geus éléh atawa kapakan.

gelasan = benang seukeut husus paragi ngadu, biasana maké campuran bubuk beling, silikon, atawa salatin. tali timba = tali langlayangan antara beuheung jeung

tungtung beulah handap.

rarancang = rangkay langlayangan.

tali barat = benang dina rarancang antara tungtung

hulu jeung jangjang.

Pancén

Cik tuliskeun deui wacana medar langlayangan di luhur téh maké basa hidep sorangan!

2. Ngadu Kaléci

Kaulinan barudak lalaki kaasup loba rupana, di antarana anu tepi ka kiwari masih aya tur angger dipikaresep nyaéta ngadu kaléci. Jiga medar deui ngadu kaléci gé, terkadang nu mikaresepna lain barudak waé.

Sumber: www. datasunda.com

Ngadu kaléci téh ngaran kaulinan nu alat utamana kaléci. Istilah husus nu dipakéna nyaéta:

kokojo = kaléci paragi nyéntang/nojo.

céntang = nojo kaléci séjén disintreuk tarik.

golotok = nojo digolotokeun lalaunan.

stan = nojo kaléci tina tuur atawa pingping bari awak rada ngajurungkunung.

blép = kokojo kacandet ku jelema, teu meunang diingkahkeun.

dur = kokojo kacandét ku jelema sarta terus diingkahkeun (dijauhkeun).

pot = kokojo paéh lantaran teu kaluar tina kalang.

olés = keuna wungkul tapi henteu beunang, kaci nyéntang deui.

épék = ngadeukeutkeun kokojo ngaliwatan kaléci séjén.

stik = kaléci séjén sajeungkal deukeutna jeung kokojo.

pocés = ngadu kaléci ku cara pasangannana ditunda dina kalang pasagi atawa buleud.

3. Péclé

Salian ti medar jeung ngadu kaléci, aya ogé kaulinan anu ilaharna dipikaresep, utamana ku barudak di pilemburan, nyaéta péclé.

Sumber: www. datasunda.com

Péclé téh kaulinan barudak awéwé, alatna kenténg sabébék leutik, tempat ulinna ku cara nyieun kalang dina taneuh mangrupa pétak-pétak.

Istilah husus dina kaulinan péclé nyaéta:

minangkub = kenténg ditangkubkeun dina tonggong leungun sarta terus éngklé-éngkléan dina kalang. Lamun kenténg ragrag atawa suku nincak garis hartina gagal, giliran batur maén.

minangkar = kenténg ditangkarkeun (ditangkarakkeun) dina tonggong leungeun sarta terus éngklé-éngkléan deui. minyuhun = kenténg disuhun bari terus éngklééngkléan.

minyapit = kenténg dicapit ku ramo suku, terus éngklé-éngkléan.

Jéntrékeun ngaran kaulinan ieu di handap!

1. béklen 6. panggal

2. halma 7. jajangkungan

3. gatrik 8. anyang-anyangan

4. congkak 9. ucing sumput

5. damdaman 10. kasti

B.

Maca Skénario Kakawihan dina Kaulinan

(Pasosoré wanci sariak layung, barudak mimiti jul-jol ka buruan, awéwé-lalaki, singhoréng geus baradami yén sabubarna ngaji ti madrasah rék terus arulin. Lantaran nu daratang téh lobaan bubuhan langit lénglang tapi iyuh, nya néangan kaulinan nu saréréa bisa maén, ahirna sapuk milih oray-orayan.) Budak lalaki 1 : Sok diatur nu pangjangkungna cicing jadi huluna di hareup, terus ngaruntuy kanu pendék. pangtungtungna nu rumasa awakna pangpendékna jadi buntutna.

(Babaturanana dikenyangan diatur luyu jeung kaayaan

jangkung-pendékna)

Budak awéwé 1 : Ari awéwé nyicingan posisi hulu, tengah, atawa

buntut?

Budak lalaki 2 : Ah nya bébas, apan katangtuanana tadi tinu jangkung

ngaruntuy kanu pendék supaya katénjo jiga luar-léor

oray. (Nyontokeun ku ramona digulak-gilek).

Budak lalaki 1 : Hayu ah urang mimiti silihcekelan taktak.

Rampak : Hayu...hayu...! (Ngalatur dirina séwang-séwangan

ngukur kana kaayaan jangkung awakna).

Rampak : Oray-orayan luar-léor mapay sawah. (Maju ka kénca ka

katuhu, sabréhan jiga oray keur ngaléor)

Budak lalaki 3 : Tong ka sawah paréna keur sedeng beukah. (Ti tengah

untuyan nyelengkeung bari ngelolkeun beungeutna)

Rampak : Oray-orayan, luar léor mapay leuwi. (Budak lalaki nu

jadi hulu orayna gulak-gilek rada mites).

Budak awéwé 2 : Tong ka leuwi, di leuwih loba nu mandi. (Nyelengkeung

bari jéngké, témbong sirahna mucungkuhul).

Budak lalaki 4 : Oray-orayan, oray naon

Rampak : Oray bungka.

Budak awéwé 3: Bungka naon. (Ahirna patémbalan tingcelengkeung bari

ngelolkeun sirahna).

Bungka laut

Laut naon

Laut dipa

Dipa naon

Dipandeuri...ri...ri

(Huluna ngudag-ngudag buntutna bari disada kok...kok...kok. Buntutna cungcat-cingcet embung beunang katéwak ku huluna...)

(Diropéa tina: Pepernian, 2005)

C.

C. Medar Oray-orayan

"Oray-orayan" téh ngaran salasahiji kaulinan tradisional barudak Sunda, tempat arulinna di buruan atawa pipir imah nu rada lega. Ieu kaulinan teu kapaluruh iraha mimiti ayana, ngan nu jelas geus kaitung heubeul. Najan kitu, di pilemburan mah barudak masih osok arulin "Oray-orayan" bubuhan masih loba patempatan anu lega, kajaba di kota geus langka téh, salian ti tempatna geus hareurin katurug-turug loba kaulinan anyar anu jolna tina internét.

Lamun seug dititénan kalawan daria, kaulinan "Oray-orayan" mibanda tilu ajén seni, ngawengku seni sora (dikawihkeun), seni sastra (ditulis dina wangun ugeran/puisi), jeung seni peran (drama).

Lantaran dina prakna diperankeun ku lobaan, atuh jadi karasa ayana unsur téater (drama). Hég geura titénan wacana "Oray-orayan" nu geus dirobah jadi skénario di luhur.

Naskah atawa wacana skénario di luhur beunang ngaropéa tina bacaan wangun puisi, geura ieu titénan naskah aslina.

Oray-Orayan

Oray-orayan luar-léor mapay sawah tong ka sawah paréna keur sedeng beukah Oray-orayan luar-léor mapay leuwi tong ka leuwi di leuwi loba nu mandi Oray-orayan oray naon oray bungka

bungka naon
bungka laut
laut naon
laut dipa
dipa naon
dipandeuri ri...ri...ri.

Lain baé "Oray-orayan" loba kénéh deuih kaulinan nu prakna bari dikawihkeun, ditulis dina wangun puisi, sarta upama rék diperankeun kudu dirobah heula jadi skénario luyu jeung kaperluanana. Tangtu dina prakna mah henteu nyarekel keretas skénario jiga nu rék maén drama, tapi cukup waé dijelaskeun sacara lisan ku budak nu dianggap bisa.

Nembangkeun Kakawihan

Ieu aya conto kakawihan dina kaulinan séjénna. Hég titénan sarta kawihkeun babarengan di kelas!

Ambil-Ambilan

Ambil-ambilan turuktuk hayam samanti saha nu diambil kami mah budak pahatu purah nutu purah ngéjo purah ngasakan baligo purah tunggu balé gedé nyerieun sukuna kacugak ku kaliagé aya ubarna urat gunting sampuragé tiguling nyocolan dagé

(Dikawihkeun bari ngantay pacekel-cekel leungeun)

Eundeuk-Eundeukan

Eundeuk-eundeukan, Cangkuang Balé Bandung paséban Parakanmuncang Meunang peucang sahiji Leupas deui ku nini Beunang deui ku aki.

(Dikawihkeun bari eundeuk-eundeukan dina dahan anu laér)

Prangpring

Prangpring, prangpring
Salumprang-salampring
Sabulu-bulu gading
Si Gading ka Sunda perang
Pur kuntul éngkang-éngkang
Munding ngabongkar kandang
Salewek sadugel cindel
Heug, heug, caringin runtuh
Heug, heug, caringin runtuh
Dorokdok gubrag

(Dikawihkeun bari nepakan tuur budak anu disanghunjarkeun)

Pancén

Ayeuna hég kawihkeun ku kelompok limaan-limaan di hareup!

Ngawanohkeun Kekecapan

Dina bacaan kaulinan oray-orayan aya ungkara "Pasosoré barudak mimiti jul-jol ka buruan, awéwé-lalaki, singhoréng geus baradami yén sabubarnangaji ti madrasah rék terus arulin". Aya lagu nu unina "sariak layung di gunung" jeung aya ungkara budak keur meujeuhna "kembang buruan". Sariak layung nuduhkeun waktu, ari buruan nuduhkeun patempatan. Pikeun ngeuyeuban pangaweruh hidep, istilah wanci jeung patempatan nu mindeng kasabit dina lalaguan jeung sajak urang wincik. Hég titénan!

1. Wanci

Sumber: www. gcroft.wordpress. com

- 1) Balébat, waktu arék fajar, témbong udat-udat bodas beulah wétan
- 2) Carangcang tihang, wanci liwat fajar, téténjoan remeng-remeng kénéh
- 3) Haneut moyan, waktu antara tabuh tujuh tepi ka tabuh salapan isuk-isuk
- 4) Pecat sawed, waktu kira-kira tabuh sebelas beurang
- 5) Rumangsang, waktu sabada haneut moyan, panon poé geus mimiti karasa panas

- 6) Manceran, tengah poé
- 7) Lingsir ngulon, liwat tengah poé, panon poé geus ngagésér ka beulah kulon
- 8) Tunggang gunung, panon poé geus rék surup, témbong luhureun gunung
- 9) Sariak layung, waktu dina rék béak layung
- 10) Sareupna, geus mimiti poék, deukeut ka magrib.
- 11) Sareureuh budak, waktu kira-kira jam dalapan peuting
- 12) Janari leutik, waktu kira-kira jam satu tepi ka jam dua peuting.
- 13) Janari gedé, waktu kira-kira jam tilu tepi ka ngagayuh ka subuh.

2. Patempatan:

- 1) Buruan nyaéta patempatan di hareupeun imah, sok dipelakan kekembangan.
- 2) Sampalan nyaéta tegal/tanah kosong nu jaradi jukut di tengah leuweung tempat nyatuan sasatoan.
- 3) Tepis wiring nyaéta sesebutan pikeun wewengkon pasisian atawa pilemburan.
- 4) Tutugan gunung nyaéta suku gunung, bagian handap gunung.

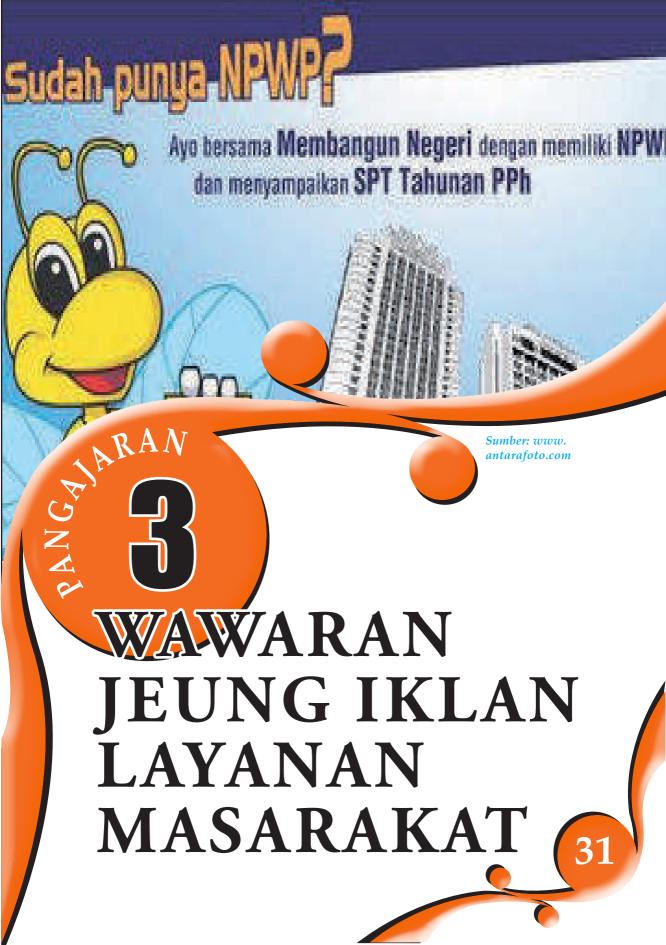
Sumber: www. melyanitok. blogdetik.com

- 5) Hunyur nyaéta taneuh nu muncugug.
- 6) Huma nyaéta tanah darat nu sok dipelakan paré.
- 7) Leuwi nyaéta bagian walungan anu jero.
- 8) Tetelar nyaéta tanah datar di tengah sawah anu henteu kahontal ku cai, sok diparaké ngangon.

Migawé pancén

Latihan

- a. Pilih salasahiji kakawihan dina kaulinan di luhur, tuluy jieun skénariona nepi ka kagambar cara ulinna.
- b. Tuliskeun lima ngaran kaulinan tradisional Sunda lianna anu hidep apal sarta terangkeun kumaha prakprakan maénna.
- c. Tuliskeun tilu ngaran kaulinan barudak ayeuna sarta terangkeun kumaha prakprakan maénna.
- d. Pék perankeun skénario kaulinan "Oray-orayan" dina wacana di luhur ku kelompok, anggota perkelompok tujuh urang.

Indeng urang manggihan tulisan nu eusina mangrupa wawaran, sakapeung mirip iklan. Atuhhidepogéapalnudimaksudiklan,bohiklan pikeun tujuan komersil boh nonkomersil (henteu ngudag kauntungan matéri), enas-enasna mah sarua sangkan masarakat wanoh kana sagala rupa anu diiklankeunana. Tina wanoh jadi kapangaruhan ku éta iklan. Ari médiana, bisa langsung dipajang di tempat umum (tinulis/visual), dina radio (audio), televisi/internét (audio visual). Lain baé perusahaan nu sok masang iklan téh, dalah pamaréntah atawa lembaga-lembaga lianna ogé osok. Biasana iklan nu jolna ti pamaréntah mah karéréanana "iklan layanan masarakat". Tah, dina pangajaran ka-3, salian ti wawaran, urang husus medar iklan layanan masarakat. Ieu aya sawatara contona di handap.

Maca Wawaran

Di sakola, di kantor-kantor, jeung tempat umum, urang mindeng maca wawaran anu méh sarua jeung iklan. Atuh dina brosur-brosur ogé mindeng deuih manggihan wawaran jiga kitu téh. Tah, tulisan nu mangrupa wawaran téh sarua waé jiga iklan nyaéta kudu iceus dina milih kecap atawa ungkara singget, padet, sarta gampang kahartina.

Ieu aya sawatara contona, hég titénan sarta bandingkeun jeung iklan tinulis.

- 1. Perpustakaan lain tempat ngobrol!
- 2. Piceun runtah kana tempatna!
- 3. Sakumna pengurus OSIS wajib hadir poé Saptu, wajib!
- 4. Etang heula artosna sateuacan ngantunkeun kasir
- 5. Parkir di tempat nu geus disadiakeun

Maca Iklan Tinulis

- 1. MAYAR PAJAK ULAH TELAT!
- 2. HAYU URANG NGARIKSA SUSUKAN, WALUNG-AN, JEUNG TATANGKALAN!
- 3. NAGARA BUTUH KU PAMUDA PINTER, PARIGEL JEUNG JUJUR!

Sumber: www. septafiansyah. blogspot.com

Iklan layanan masarakat anu dipajang di tempat umum, saperti di parapatan jalan tangtu henteu cukup ukur mangrupa kekecapan atawa kalimah wungkul, tapi kudu dipasieup atawa dipapantes sangkan nu nénjo kabéngbat hayang maca. Ari cara mapantesna, pangpangna dina milih aksarana, maké papaés gambar, jenis warna cétna, ukuran gedé leutikna, jst. Atuh nempatkeunana ogé kudu enya-enya diperhatikeun, upamana waé di nu negrak malar langsung bréh katénjo.

Iklan téh alat anu pohara ampuhna pikeun ngawanohkeun produk atawa jasa. Ari iklan layanan masarakat tujuan utamana sangkan timbulna pangjurung tinu maca (masarakat) pikeun partisipasi (ilubiung), ayana kasadaran, jeung ayana rasa butuh "ngagugu" kana éta iklan. Ku sabab kitu, boh basana, papaésna, boh tempat masangna kudu enya-enya diperhatikeun.

C.

Ngaregepkeun Iklan dina Radio

Sumber: www. wikimedia.org

Iklan tinulis "umajak mayar pajak" mun disiarkeun dina radio basana béda sabab maké peran sora jalma jeung dibarengan ku sora-sora alat séjén. Upamana waé maké basa paguneman pikeun ngébréhkeun suasana anu matak pikaresepeun nu ngadéngé. Geura ieu contona di handap.

Tokoh 1 : Lah, jalan téh mani raruksak, lombang jarero matak pikabetaheun buruy. Naon gawé pamaréntah téh?

Tokoh 2 : Aéh, aéh...angger ari geus gegelendeng téh.

Tokoh 1 : Lain gegelendeng uing mah, ngan naha mani teu bisa ngoméan jalan-jalan acan.

Tokoh 2 : Apan kudu maké waragad...duit, duit!

Tokoh 3: Enyaaa...bisana pamaréntah ngoméan jalan téh lamun aya duitna. Ari duit pamaréntah apan di antarana ngandelkeun tina pajak. Ké, ké... ari Mamang geus mayar PBB, encan?

Tokoh 1: Héhé... acan!

D. Ngabandungan Iklan dina Tv

(Kakara jol datang, motor bobolokot ku cai kotor padahal basa indit éta motor anyar ngumbah. Tokoh 1 gegelendeng sorangan jiga pohara keuheulna, ari tokoh 2 nu jadi pamajikanana kareungeu keur kusang-koséng di dapur nyelang-nyelang gégéroh, hujan kakara raat nu nyésa kari rujitna. Pélek motor dioyag-oyag...singhoréng tas tigejlig kana logak ngeuyeumbeu cai, meureun bisi terus gojlag).

- Tokoh 1 : Lah, jalan téh mani raruksak, lombang jarero matak pikabetaheun buruy. Naon gawé pamaréntah téh?
- Tokoh 2 : (Torojol tokoh 2 bari ngajingjing katél lamokot ku budah sabun) Aéh, aéh...angger ari geus gegelendeng téh.
- Tokoh 1 : (Rada nyereng, kuraweud) Lain gegelendeng uing mah, ngan naha mani teu bisa ngoméan jalanjalan acan.
- Tokoh 2 : Apan kudu maké waragad...duit, duit! (Ngaléos ka dapur deui, horéam bisi papanjangan)

Tokoh 3: (Ngajelaskeun témbong wibawaan saperti pejabat, maké pakéan batik nécis) Enyaaa...bisana pamaréntah ngoméan jalan téh lamun aya duitna. Ari duit pamaréntah apan di antarana ngandelkeun tina pajak. Ké, ké... ari Mamang geus mayar PBB, encan?

Tokoh 1: Hé hé... acan!

Medar Iklan-iklan di Luhur

1. Iklan Tinulis

Tilu iklan layanan masarakat di luhur saperti ngeunaan perluna mayar pajak tujuanana pikeun numuwuhkeun kasadaran pentingna mayar pajak. Média nu dipaké iklan tinulis nyaéta dipajang di tempat umum.

Iklan tinulis, nu jadi andelan basa, kecap, atawa ungkara nu dipaké. Basa iklan dina tulisan nu dipajang di tempatumum kudu milih basa anu narik perhatian sangkan nu ngarérét panasaran hayang maca sarta kudu mikat napel dina pikiranana. Atuh nya kitu deui ukuran huruf jeung jenis aksarana ogé kudu jadi bahan pertimbangan. Mun ditulis dina wangun kalimah ulah tepi ka ngagebay panjang, tapi kudu bréh langsung katéwak maknana dina ukuran detik, sabab moal aya jalma anu ngahajakeun datang ka jalan parapatan pikeun maca iklan. Cindekna, basa nu dipaké kudu singget, padet, jeung kekecapan nu miboga daya pikat anu kuat.

Salian ti soal milih kecap, ukuran huruf jeung jenis aksara, perlu ogé dipasieup latar gambar anu narik nepi ka matak resep nénjona. Saterusna lokasi masangna éta iklan ogé teu éléh pentingna deuih. Iklanna alus upamana, tapi dipasang di tempat anu nyingkur henteu langsung bréh katénjo apan jadi kurang pangaruhna. Cindekna, iklan kudu ditempatkeun dinu strategis, katémbong jelas ti unggal "penjuru".

2. Iklan dina Radio

Iklan nu disiarkeun dina radio (audio) nu paling utama tokoh nu ngeusi sorana jeung latar sora-sora séjén. Wandana bisa lucu (pikaseurieun), sedih, atawa gumbira gumantung jenis iklan layanan masarakatna. Atawa bisa ogé gabungan tina tilu wanda éta, upamana mimiti pikasediheun/pikarunyaeun tapi ahirna pikabungaheun. Salian ti tokoh nu ngeusi sora kudu enya-enya geus dipikawanoh ku masarakat, wirahma (intonasi) atawa luhur-handapna nu ngeusi sora ogé kudu diperhatikeun deuih.

Iklandinaradio kudunapak dina alur carita (bercerita) najan durasi waktuna sakeudeung gé. Diputerna tangtu nyelang-nyelang dina acara resmi éta radio sangkan nyita sabagian perhatian pamiarsa. Ciri iklan radio nu alus, mangsana hong iklan téh pamiarsa henteu ngarasa kaganggu, malah alus mun jadi nambahan kahibur ku éta iklan. Atuh leuwih jauhna deui, omongan atawa kekecapan dina iklan kudu jadi kacapangan masarakat.

Iklan bakal leuwih anteb mun dipasang dina acara pavorit pamiarsa dina éta radio. Nu jadi pertimbangan, tangtu baé jumlah nu ngareungeukeun targétna leuwih loba. Jadi méh sarua jeung iklan dina tulisan, kudu dipajang di tempat "ramé", iklan radio gé dipasang dina acara "ramé" deuih.

3. Iklan dina TV

Iklandinatv (audio visual) leuwih loba deui pasaratan nu kudu ditedunan, di antarana milih figur tokoh palaku dina iklan, téma sarta alur carita, pasaratan visualisasi (gambar), lokasi shooting, jeung latar sora (boh musik boh alat lian) anu pas. Tétéla iklan dina tv mah leuwih kompléks dibandingkeun jeung iklan tulisan atawa radio. Tungtutan kréativitas dina iklan tv mah leuwih daria.

Iklan tv upama digarap kalawan daria bakal leuwih gedé pangaruhna tinimbang dua iklan tadi (tulisan, radio). Salian ti éta, iklan nu alus bisa nodél fantasi jeung imajinasi nu lalajo (pamiarsa tv). Soal jam tayang méh sarua jeung iklan radio, dina acara nu dianggap favorit pamiarsa.

Latihan 4

Naon nu ngabédakeun antara iklan tinulis, iklan dina radio, jeung iklan dina tv? Hég jéntrékeun!

Medar Wawaran

Wawaran eusina ukur mangrupa paréntah, umajak, jeung panyarék sarta ditulis tur ditémpél di lokasi nu aya patalina jeung éta eusi wawaran. Upamana waé, mun nyarék miceun runtah ka susukan, iklan dipasang di sisieun éta susukan. Mun nyarék ngobrol di perpustakaan, ditémpél di sabudeureun atawa di jero perpustakaan.

Méh di unggal lingkungan sok dipasang iklan wawaran, saperti di sakola, kantor, obyék wisata, jst. Eusina, tangtu baé diluyukeun jeung pangabutuhna saperti nu kaunggel dina bacaan ka-4 tadi di lihur.

Kajembaran Basa

Dina wacana iklan dina radio aya ungkara nu unina kieu: Lah, jalan téh mani raruksak, lombang jarero matak pikabetaheun buruy. Naon ari buruy? Buruy téh sesebutan pikeun anak bangkong. Dina basa Sunda mah anak sasatoan gé aya ngaranna kaasup kamekaran jeung babagian nu aya dina awakna.

Minangka contona: hayam (ngaran sato), ciak (ngaran anakna), siih (ngaran pakakas pikeun diaduna),

jajangkar (ngaran kamekaran awakna), kongkorongok (ngaran sorana). Cindekna, hayam, ciak, siih, jajangkar, jeung kongkorongok téh geus aya sesebutan hususna.

Migawé pancén

Latihan 1

- 1. Kudu di mana nempatkeunana iklan tinulis téh?
- 2. Naon tujuan iklan "Umajak Mayar Pajak" téh?
- 3. Sebutan sarat penting iklan visual atawa tulisan!
- 4. Sebutan ogé hal dianggap penting dina iklan radio!
- 5. Ari iklan dina tv, naon baé anu kudu diperhatikeun?
- 6. Naon nu ngabédakeun iklan dina radio jeung iklan dina tv?
- 7. Nurutkeun pamanggih hidep, naon bédana iklan layanan masarakat jeung iklan komérsial?
- 8. Cik jelaskeun, naon sababna pamaréntah ngarasa perlu ngiklankeun program-garapanana?
- 9. Naon sababna kekecapan atawa obrolan dina iklan radio nepi ka sok jadi kacapangan?
- 10. Naon sababna iklan radio atawa iklan tv kudu dipasang dina acara favorit pamiarsa?

Latihan 2

Ieu aya matéri iklan layanan masarakat nu umajak sangkan masarakat waktuna markir mobil atawa motor kudu maké konci ganda. Hég jieun ku hidep:

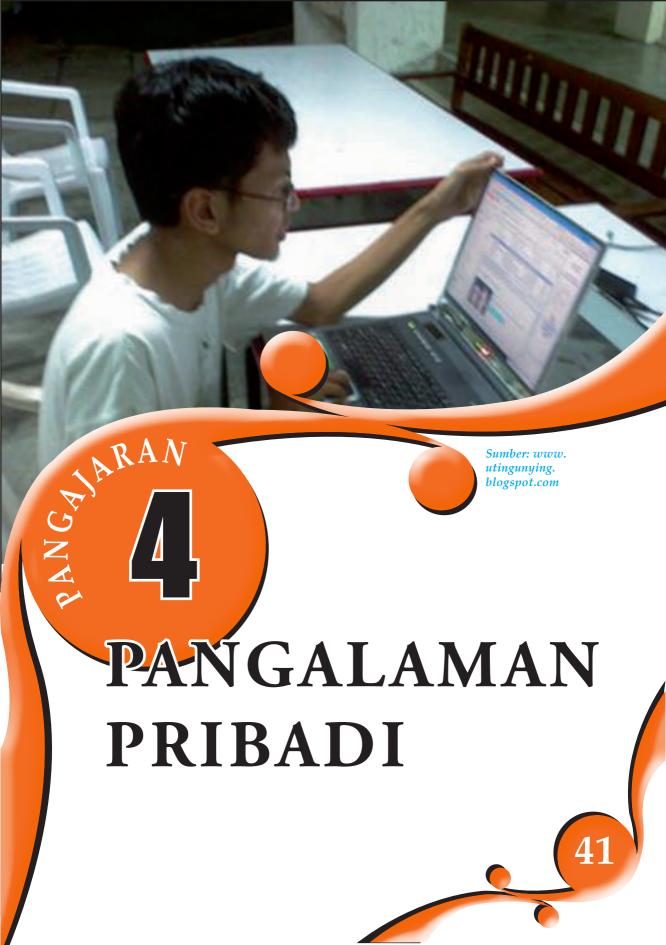
- 1. Iklan tinulis nu dipajang di jalan
- 2. Iklan nu disiarkeun dina radio
- 3. Iklan nu ditayangkeun dina tv

Latihan 3

- 1. Téangan iklan layanan masarakat nu dipajang di jalan-jalan, terus tarjamahkeun kana basa Sunda.
- 2. Téangan iklan layanan masarakat nu disiarkeun dina radio, terus jieun jiga conto di luhur.
- 3. Bandungan iklan layanan masarakat dina tv, terus koméntaran ku hidep hade atawa goréngna!

Latihan 4

Hidep gé bisa nyieun tulisan nu mangrupa wawaran boh di lingkungan sakola, di tempat umum, atawa di kantor-kantor. Hég jieun masing-masing dua iklan.

eu kolot teu budak, kabéh gé pada boga pangalaman, kaasup diri hidep. Eta pangalaman nu kungsi kasorang téh hadé pisan mun dituliskeun, henteu cukup saukur diobrolkeun. Lantaran, boa-boa pangalaman urang téh aya mangpaatna keur bacaeun batur, boh keur pieunteungeun boh picontoeun, geus karuhan keur diri sorangan mah. Atuh jaga mun hidep jadi "tokoh penting" apan bisa dijieun bahan tulisan riwayat hirup. Ieu di handap aya sawatara conto bacaan nu mangrupa pangalaman pribadi. Hég baca bari titénan!

Maca Pangalaman Pribadi

Pék baca masing gemet!

Wasta abdi, Hastian. Pangaresep atanapi hobi abdi kaétang seueur, kantenan apan abdi mah kasebat urang lembur, jadi resep ameng rupirupi kaulinan urang lembur wé sapertos medar langlayangan, ngadu kaléci, panggal, gatrik, jajangkungan sareng barén. Abdi gé resep ngurek sareng nguseup deuih. Ari peré sakola sok kanjat

dua iangan ngurek téh, isuk-isuk jeung burit, bubuhan seueur pasawahan di lembur abdi mah, laléndo seueur belutan. Pami nguseup mah resepna ari tos hujan, sok mapay-mapay susukan, pan tos hujan mah caina kiruh ngagulidag, lauk téh sok laliar ari tos hujan mah. Di nu caina rada linduk sakapeung mah sok clom giriwil, kitu wé bangsaning bogo, jaér, sareng lélé.

Perkawis cita-cita, sakapeung mah sok rada isin ngedalkeunana, malah tina réréncangan sakelas teu aya nu sami, abdi téh jaga hoyong janten bupati atanapi walikota. Abdi téh mani sok kabayang, ongkoh kantos ningal Pa Wali sumping ka lembur abdi, mani berwibawaaa... téh. Tah, jaga pami cita-cita abdi laksana, bakal jiga kitu abdi gé. Kacipta Mamah sareng Bapa reueusna.

Waktos cita-cita abdi didugikeun ka pun biang, mamah namprakkeun dampal panangan, "Ya Alloh, mugi ieu cita-cita pun anak dikobul...amin", gerentesna bari neuteup sareng ngusapan sirah abdi.

Pancén

Hidep gé bisa nyieun karangan nu eusina jiga beunang Hastian. Hég tulis dina buku catetan, upama geus réngsé pariksakeun karangan hidep ka Bapa/Ibu Guru.

B.

Pangalaman nu ditulis dina catetan poéan

Hég baca bari bandingkeun jeung tulisan di luhur!

Senén, 24 Juli 2013

Poé munggaran asup sakola, nu ngabasakeun ka abdi téh rupa-rupa pisan. Aya nu nyebut Nitis, Surti, malah aya nu nyebut Ingkang ogé. Tah, lebah nu pandeuri disebut mah abdi téh asa teu narima, da puguh ngaran Ingkang mah bau-bau ngaran lalaki. Komo

Sumber: www.sinsa124.blogspot.com

éta mah Bu Rohayatin, ari pok téh, "Héy, Rumingkang di bumi alam ...," cenah. Banyol maksudna mah, teu ieuh asup haté, da kapan sidik ngaran abdi téh NITIS SURTI RUMINGKANG.

Kemis, 27 Juli 2013

Mimiti loba kawawuhan, babaturan, malah nu geus akrab pisan ogé henteu ngan Rika jeung Hésti wungkul, katambahan ku Léni, Iis, jeung Onéng. Atuh nambih resep waé sakola téh, henteu jiga poé munggaran sasat kawas hayam panyambungan. Komo ari pareng istirahat, abdi genepan babarengan jajan di warung sakola. Karasa beuki sumanget sakola téh.

Waktu jam kalima, Bapa Nana nu ngawulang basa Sunda teu sumping, aya pambengan saurna mah. Di kelas raribut, marotah, pangpangna mah barudak lalaki nu marijah pisan téh. Mimitina tina silihlandih ngaran, ka nu kulitna hideung sari-sari hawuk dilandi Si Gereng, nu bodas sari-sari bulé teu kapalang dilandi Si Bulé, aya ogé nu dilandi Si Gantar pedah awakna jangkung. Ari ka kuring, aya nu ngalandi Si Ntik, duka naon alesanana. Ngan, waktu balik, ditanyakeun ka Léni, pajar téh duméh kuring leutik, bodas, jeung camperenik. Leuheung atuh, ceuk haté.

C. Nulis Carita Pangalaman

Baca ogé ieu tulisan!

"Pa, naon béntenna piknik sareng karyawisata?" ceuk Janglar ka Pa Maman.

Sumber: nutrition addicted. blogspot.com

"Béda... aya bédana. Pik-nik mah tujuanana sakadar pikeun sukan-sukan, botram, atawa ngadon hiburan wung-kul. Ari karyawisata mah tujuanana pikeun nambahan pangaweruh, tangtu baé bari sakalian sukan-sukan atawa hiburan, "waler Pa Maman.

Pa Maman téh guru kuring jaman di SD. Anjeunna kapapancénan ngaping parasiswa karyawisata ka Pangandaran.

"Naha geuning ka Pangandaran, Pa?" Tisna tumanya bangun nu héran.

"Ari kitu?"

"Sumuhun, naha henteu langkung cocog upami ka Peneropongan Bosscha...musieum..." ceuk Tisna.

"Ih, ngahaja milih ka Pangandaran téh. Kahiji, jarakna deukeut. Lamun di jalanna lancar, ti Tasik ka Pangandaran mah dua jam satengah ogé tepi. Jadi di ditu urang leuwih loba waktu...pangpangna mah moal capé teuing di jalan deuih. Atuh kaduana, obyék wisata Pangandaran mah kaitung lengkep sarta loba hubunganana jeung pangajaran. Géografi upamana, engké hidep baris dibéré pancén ku bapa pikeun nalungtik guha alam. Pangajaran basa Sunda, saur Pa Udin maranéh baris dibéré pancén pikeun nalungtik basa dialék Pangandaran. Pon nya kitu deui pelajaran-pelajaran séjénna. Tah, samulangna ti Pangandaran téh maranéh kudu ngalaporkeun hasilna nu mangrupa karya tulis. Laporanana mah perkelompok baé saluyu jeung pancénna, "saur Pa Maman, ngécéskeun.

Barudak bangun sarugemaeun pisan kana penjelasan Pa Maman. Najan piinditeunana poé Saptu minggu hareup, tapi haneutna rencana karyawisata téh ti ayeuna gé geus karasa. Di sakola, teu kaop ruang-riung, nu jadi bahan guneman téh teu weléh Pangandaran jeung Pangandaran baé. Sok sanajan umumna mah geus padaapal obyék wisata Pangandaran, tapi da kacipta piresepeunana ari indit rombongan mah. Mangkaning rencanana téh rék nginep sapeuting, malem Minggu, leuh kabayang isukisuk téh ngabring ka basisir ngadon ngalalajoan srangéngé medal.

"Ti ayeuna maranéh kudu geus nyieun kelompok studi, pangpangna nu geus dalaptar. Husus kelompok géografi mah engké di ditu bapa nu baris ngapingna," Pa Maman mungkas cariosanana.

Pancén

Pék caritakeun deui karangan di luhur téh maké basa hidep sorangan, bagilir di hareup!

Ngabandingkeun Pangalaman Pribadi jeung Catetan Poéan

Sabenerna antara catetan sapopoé jeung carita pangalaman téh dina hakékatna mah méh taya bédana, da kapan duanana ogé mangrupa catetan kajadian anu karandapan ku urang sorangan. Ngan pédah, minangka bédana téh, catetan sapopoé mah dumasar kana pangalaman anu saméméhna henteu direncanakeun sarta nu ditulisna hal-hal anu dianggap pentingna wungkul. Jadi, tangtuna ogé, catetan sapopoé mah leuwih singget. Pon kitu deui, sok sanajan disebutna catetan sapopoé, lain hartina kudu unggal poé sakur kajadian dicatet. Anu dicatet téh hal-hal anu ngirut sarta dianggap penting baé.

Tah, carita pangalaman mah ditulisna leuwih lengkep ti batan catetan sapopoé. Biasana sok geus dirancang ti anggalna. Hég titénan deui nu ditulis ku Nitis Surti Rumingkang, karasa ngaguluyur, henteu ngan dijojoan nu dianggap penting wungkul. Eusina nyaritakeun pangalaman pribadi nu nulisna waktu mimiti asup ka SMP ti mimiti soal baju seragam, boga babaturan anyar tepi ka soal silihlandi di kelas.

Tina éta pedaran atuh bisa dicindekeun yén catetan poéan (diary) téh bisa dijieun bahan pikeun karangan pangalaman pribadi. Karangan pangalaman mah tangtu diropéa tur dipapantes sangkan leuwih narik, lain ngan sakadar bagalna wungkul. Tina pangalaman pribadi, bisa dimekarkeun deui jadi riwayat hirup (biografi).

Tah, biografi mah leuwih lengkep

Pancén

Naon nu ngabédakeun karangan pribadi jeung catetan poéan téh? Pék jéntrékeun!

Padika Nyusun Pangalaman

Kumaha sangkan pangalaman nu karandapan bisa ditulis kalawan marélé tur ngaguluyur? Gampang, tulis heula wé rarancangna (kerangka karangan), sok geura! Upamana waé, hidep kungsi ngalaman kémping jeung babaturan dina kagiatan pramuka. Tah, éta pangalaman téh bisa dituliskeun dina wangun carita pangalaman.

Ieu di handap conto rangkay karangan tina pangalaman kémping. Pék ku hidep titénan!

- 1. Pangalaman méméh indit. (Caritakeun persiapanana, kajadian-kajadian anu kaalaman saméméh indit.)
- 2. Pangalaman di perjalanan. (Caritakeun sakur nu karandapan di perjalanan.)
- 3. Pangalaman prakna kémping di tempat anu dituju. (Caritakeun kagiatan-kagiatanana, hal nu pikaresepeun, pikalucueun, pikasediheun, pikareuwaseun, jst.)
- 4. Pangalaman waktu mulang. (Ieu ogé caritakeun sakur nu karandapan ku hidep.)

Ku cara dijieun heula rarancangna, dina prakna nulis téh moal rundag-randeg teuing sarta hasilna bakal marélé. Rarancang karangan téh pohara ngabantuna, komo keur nu diajar ngarang mah.

Ngalarapkeun Kecap

Dina bacaan ka-2 ngeunaan pangalaman Nitis waktu mimiti asup SMP aya kecap nu hartina ngalegaan jeung ngaheureutan. Geura urang cutat kalimahna.

- 1. Waktu jam kalima, *Bapa Nana* nu ngawulang basa Sunda teu sumping.
- 2. Kuring inget kana cariosan *Ustad* yén awéwé mah kudu timpuh jeung baruni.

Kecap bapa dina kalimah kahiji ilaharna dipaké dina harti sesebutan anak ka kolotna nu lalaki dina hubungan pancakaki. Tapi, kiwari mah kecap bapa bisa dipaké ka lalaki saluhureun anu perlu dihormat. Jadi, kecap bapa téh hartina geus ngalegaan, atawa dipaké dina harti anu leuwih lega. Ku sabab kitu, lamun urang ngareungeu aya jalma nyebut Bapa Presidén, tong dihartikeun atawa dianggap éta jalma téh anakna presidén.

Pon kitu deui, upama urang nyebut *emang* ka tukang dagang atawa tukang béca, lain hartina urang téh alona. Tah, kecap *emang* ogé kaasup kecap anu hartina ngalegaan. Dina basa Sunda, loba kénéh kecap anu hartina ngésér jadi ngalegaan téh. Geura urang tataan, di antarana baé, *aa*, *ceuceu*, *ibu*, *bibi*, *akang*, *ua*, *sadérék*, *ngalamar*, jeung *dunya*.

Kecap *ustad* dina kalimah kadua, asalna tina basa Arab nu hartina guru. Ayeuna mah kecap ustad téh dipaké husus keur nu ngawuruk ngaji atawa keur jalma anu ngajar agama Islam wungkul. Jadi, hartina téh geus ngaheureutan. Buktina, jalma anu ngajar matématika upamana, apan tara disebut ustad matématika!

Pon nya kitu kecap *sarjana*, kapan asalna mah hartina téh jalma anu luhung ku élmu, jalma pinter. Ari ayeuna, najan jalma sakumaha pinterna ogé moal disebut sarjana lamun teu kungsi lulus ti perguruan tinggi mah. Dina basa Sunda loba kénéh kecap nu hartina ngaheureutan téh, di antarana *baé*, *motor*, *kitab*, *gorombolan*, jeung *oknum*.

Ngalarapkeun Babasan

Dina bacaan catetan poéan Nitis kaunggel ungkara "Atuh nambih resep waé sakola téh, henteu jiga poé munggaran sasat kawas hayam panyambungan".

Ungkara kawas hayam panyambungan téh hartina talamba tolombo dina riungan lantaran euweuh nu wawuh. Tah, gundukan kecap éta téh disebut babasan. Cindekna, nu dimaksud babasan téh nyaéta gundukan kecap anu geus matok dina harti lain sabenerna (harti injeuman).

Ari geus matok, hartina geus teu bisa dirobah deui, boh diganti kecapna boh dirobah susunanana. Upamana waé, kawas hayam panyambungan henteu bisa diganti jadi kawas meri atawa kawas entog panyambungan. Nya kitu deui henteu bisa dirobah susunanana jadi kawas panyambungan hayam.

Conto babasan séjénna:

1.	ngégél curuk	= teu kabagéan, teu hasil
т.	ingeger curun	tea Rabagean, tea nasn

2.	hujan cipanon	= loba ceurik
3.	ipis biwir	= babari ceurik

4.	lésang kuras	=	teu	bisa	neundeun	rejeki,
			béal	k baé		

5.	tiis leungeun	= jadian dina pepelakan
		111:

7. gedé hulu = adigung

8. amis daging = teu kaop raheut saeutik sok terus borok

9. kandel kulit beungeut = kurang kaéra

10. laér gado = kabitaan ku dahareun nu aya di batur

Pancén

Larapkeun babasan di luhur kana kalimah ieu di handap!

- 1. Lantaran telat, atuh ... datang ka ditu téh.
- 2. Budak téh ... diheureuyan sakitu waé ceurik.
- 3. Abong boga motor anyar, mani ... teu nanya.
- 4. Ngadéngé béja babaturnana maot, méh sakelas ...
- 5. Nu rumasa ... mah sing ati-ati ulah tepi ka kakeureut.
- 6. Sing tarapti barang teundeun téh bisi aya jelema
- 7. Angger sok kabitaan ku dahareun nu aya di batur, dasar
- 8. Bubuhan ..., melak naon-melak naon téh teu weléh jadi waé.
- 9. Dasar jelema ..., sakitu geus meunang bagian, masih ménta kénéh.
- 10. Tabungkeun atuh ari boga duit téh ari rumasa ... mah.

H. Ngalarapkeun Kapamalian

Dina bacaan tina catetan poéan aya ungkara ras baé inget kana cariosan ustad waktu diajar ngaji di Cihaurbeuti, pajar téh awéwé mah kudu timpuh jeung kudu baruni, pamali. Najan henteu dijéntrékeun, tapi aya makna anu nyumput dina kecap pamali, henteu togmol dijelaskeun, paling cukup ku nyebut "pamali" anu biasana kedal dina pakeman basa.

Tah, dina kahirupan urang Sunda loba kapanggih pakeman-pakeman basa (*ungkapan*- Ind.) salian ti babasan jeung paribasa. Éta pakeman téh umumna mah mangrupa ucapan (omongan) karuhun nu eusina ngandung kiasan.

Tampolana ucapan karuhun téh lamun seug dipesék mah ngandung atikan anu dibungkus. Da kitu biasana kolot baheula mah dina nepikeun ajaran atawa atikan téh tara togmol. Contona, maké kecap pamali téa.

Nurutkeun makna aslina kecap pamali nyaéta sagala rupa nu bisa ngotoran awak (*mala* = kokotor; *mali* = nu nyababkeun kokotor, leutak nu ngalimpudan awak). Kadieunakeun, lantaran teu apal nyurahanana, kecap pamali téh sok diheureuykeun jadi "paman diali", jiga dongéng nu sok diheureuykeun jadi "ngabobodo budak céngéng" padahal eusina leubeut ku ajén-ajén atikan.

Pamali téh sagala kalakuan anu ngalanggar aturan naon baé nu lumaku di masarakat. Di jaman Pajajaran, saperti ceuk Drs. Saléh Danasasmita, pamali téh kudu diajarkeun ku indung-bapa ka anak-anakna; prinsip atikan di lingkungan kulawarga mangsa harita kudu ditekenkeun sangkan mibanda rasa salah jeung éra sacara saimbang.

Lian ti kapamalian, ucapan karuhun séjénna saperti cacandran (omongan karuhun nu aya patalina jeung kaayaan tempat/nagara), uga (ramalan nu aya patalina jeung parobahan penting ngeunaan kaayaan nagara/

daérah), *caturangga* (kaweruh pikeun nganyahokeun perwatekan kuda), jeung *totondé* (tanda-tanda). Ieu conto kapamalian di handap!

- 1. Ulah sok diuk dina lawang panto, pamali, matak nongtot jodo.
- 2. Ulah sasapu ti peuting, pamali, matak nyapukeun rijki.
- 3. Ulah diangir burit, pamali, bisi maot di pangumbaraan.
- 4. Ulah nguah coét, pamali, bisi meunangkeun aki-aki.
- 5. Ulah ngawur-ngawur uyah, pamali bisi nyeri tuur.
- 6. Ulah lalanggiran, pamali bisi paéh indung.
- 7. Ulah nyiduh sisi hawu, pamali bisi loba anak.
- 8. Ulah ngiihan ruhak, pamali bisi nyeri kiih.
- 9. Ulah diangir burit, pamali bisi paéh di pangumbaraan.
- 10. Ulah nyeungseurikeun hitut, pamali bisi ompong.
- 11. Ulah ngadiukan bantal, pamali matak bisul.
- 12. Ulah ngadahar cau sisina, pamali bisi kasingsal.

Migawé pancén

Latihan 1

Hég jieun karangan tina pangalaman hidep poé kamari, ti mimiti hudang subuh, indit ka sakola, balik ti sakola, tepi ka peuting rék golédag saré. Karangan kudu lengkep ngawincik kagiatan nu kaalaman ku hidep poé kamari.

Latihan 2

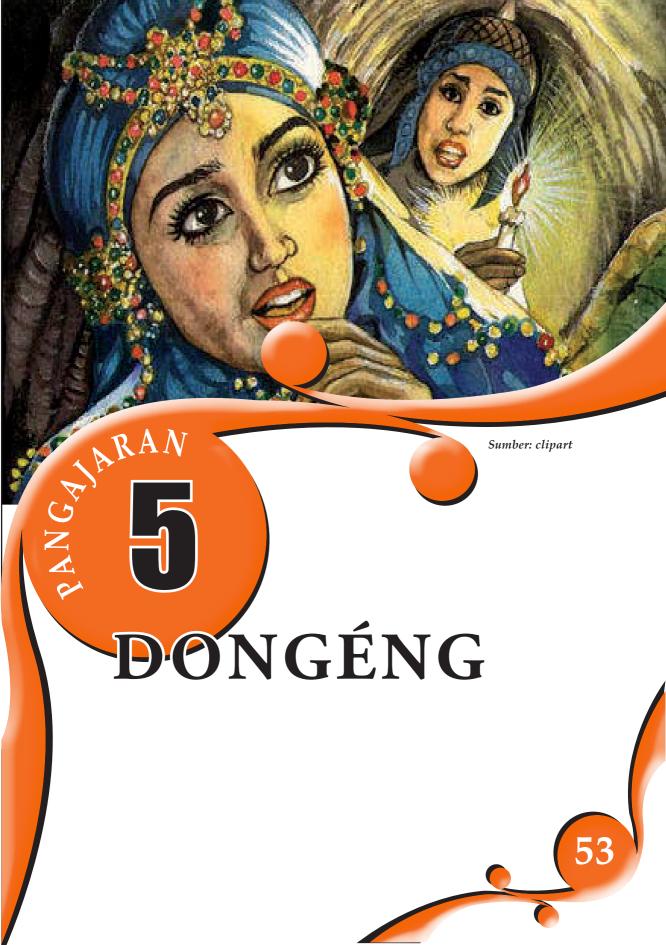
Cik tuliskeun rupa-rupa pangalaman hidep waktu keur sakola di SD, utamana anu aya patalina jeung kagiatan diajar, boh nu pikaresepeun boh nu henteu pikaresepeun kaasup bisa jadi aya pangalaman nu pikasediheun. Ditulis masing marélé da tangtu masih inget.

Latihan 3

Téangan paling saeutik 5 kecap nu hartina ngalegaan jeung nu ngaheureutan sarta larapkeun kana kalimah!

Latihan 4

- a. Pilih 5 babasan terus larapkeun kana kalimah.
- b. Jieun karangan pangalaman pribadi kalawan di jero éta karangan maké babasan atawa paribasa!

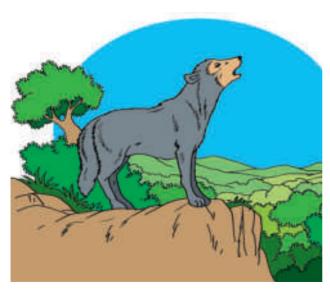
éh unggal sélér (suku) bangsa nu aya di Indonésia mibanda dongéng. Sélér Sunda nya kitu deui, loba dongéng anu lain ngan sakadar "ngabobodo budak céngéng", tapi dongéng anu gedé ajénna bekel keur kahirupan. Hanjakal tradisi ngadongéng kiwari geus mimiti jadi "barang langka". Tradisi ngadongéng téh tradisi lisan. Kiwari lantaran kolot (pangpangna indung urang) geus langka ngadongéng, atuh taya salahna robah jadi tradisi maca, maca dongéng. Enya, apan ayeuna geus loba dongéng nu dituliskeun, nya hidep tinggal maca waé. Malah kamari-kamari mah dongéng osok ogé dibacakeun dina radio, ayeuna geus mimiti langka deui.

Maca Dongéng Sasatoan

Hég baca sing daria!

Ajag Nangtang Jelema

Usum katiga kawilang panjang, atuh panon poé ogé karasa panas morérét. Jujukutan taya nu jadi, paréang nungtut paraéh. Di hiji rungkun peucang ngiuhan bangun nu horéam lunta, geus teu werateun jigana mah kawantu ti isuk can kararaban dahareun. Awakna begang kari kulit jeung tulang, leumpangna gé geus rarampéolan. Keur

uleng mikiran nasibna, teu kanyahoan ti mana jolna ujug-ujug korosak ajag nyampeurkeun bari babaung.

"Ieu geuning hakaneun aing téh," ceuk ajag, "Awas, peucang, manéh ulah boga pikiran lumpat. Ka mana ogé moal burung diberik . . ." pokna deui bari angger babaung.

Sakadang peucang reuwas nataku, tapi gancang mindingan kareuwasna.

"Duh . . . boro-boro mun bisa lumpat, leumpang ogé geus teu kuat. Seug komo anjeun mah kapan mahluk anu pohara gagahna . . . "

Pohara bungahna ajag ngadéngé omongan peucang kitu téh.

"Ari jeung Si Coréléng?" ceuk Ajag, maksudna hayang ngabandingkeun jeung maung.

"Enya ogé kasebutna raja leuweung . . . kuring mah wani nyekel anjeun . . ."

"Maksudna?"

"Enya . . . lamun téa mah anjeun tarung jeung maung, anjeun nu bakal meunang," témbal peucang.

"Naha? Kapan geus katotol tukang nekukan sapi . . . munding . . . "

"Sapi jeung munding ditekukan, da puguh teu boga sihung teu boga kuku . . . Ari anjeun? Sihung boga, huntu karuat, kuku sareukeut, awak wedel . . . geus karuhan lumpat mah leceng. Da puguh anjeun mah ditakdirkeun boga awak alus, henteu ngagibleg! Sedeng Si Coréléng mah kapan anjeun gé apal, kalah awak baé nambru ari gawé ngan heuay jeung héés, najan boga sihung gé . . . "

Teu kaampeuh bungahna ajag ngadéngé omongan peucang. Terus babaung némbongkeun huntuna nu ranggéténg. Jurungkunung ngangkat dua sukuna nu hareup, némbongkeun kasombonganana.

"Tapi . . . ," omong peucang, ngarandeg, "Aya nu leuwih kuat ti anjeun . . ."

"Hah?! Saha? Sato naon? Pok geura sebutkeun!" témpas ajag, mudigdig ambek.

"Jelema," jawab peucang, leuleuy.

"Baruk jelema . . . Jiga kumaha mahluk nu disebut jelema téh? Sabaraha hiji sukuna? Naha sarua kitu boga sihung jeung huntu karuat jiga aing?"

"Henteu . . . henteu boga sihung . . . henteu boga kuku seukeut, malah sukuna ogé dua . . ."

"Hahahaaa . . ." ajag seuri ngeunah, "Atuh sakali nekuk ogé

ngarumpuyuk. Seug komo sukuna dua mah . . . alah naon kakuatanana," omong ajag, ngéjék.

"Enya ku kitu téa mah, tapi jelema mah boga pakarang nu leuwih ampuh ti sihung."

"Naon? Naon pakarangna?"

"Akal . . .jelema mah boga akal!" jawab peucang.

"Naon ari akal téh? Naha leuwih seukeut jeung kuat ti huntu jeung kuku aing? . Ayeuna mah montong loba bacot . . . gancang aing tepungkeun jeung nu ngaran jelema," omong ajag. Awahing ku ambek ngadéngé aya nu leuwih gagah ti dirina, lat baé poho yén manéhna téh keur nyanghareupan kadaharan nu girinyih nyatana peucang.

"Hésé nerangkeunana akal mah. Ayeuna mah hayu baé urang buktikeun," ceuk peucang.

Peucang kaluar tina rungkun, dituturkeun ku ajag anu teu weléh babaung. Barang tepi ka jalan satapak, paragi liliwatan jelema. Randeg peucang ngarandeg.

"Tah, di dieu jelema téh sok ngaliwatna. Ayeuna mah hayu urang nyumput di nu suni, urang intip ti kajauhan," ceuk peucang deui.

Peucang jeung ajag nyarumput, buni naker.

"Mana jelema téh! Aing geus teu sabar hayang nekuk . . ." ceuk ajag, kakara gé sup asup kana panyumputan.

Teu kungsi lila rentang-rentang katénjo aya budak leutik leumpang, ngagandong tas, Bajuna bodas-beureum, balik sakola jigana mah.

"Itu jelema téh? Ayeuna siah ku aing digabrug," omong ajag bari tibuburanjat rék kaluar tina panyumputan.

"His! Lain, lain jelema éta mah!" jawab peucang.

"Geuning ituh sukuna dua . . ." ceuk ajag.

"Lain . . . lain jelema! Éta mah pijelemaeun. Ké, sabar . . .sakeudeung deui gé ngurunyung."

Sabot budak leungit tina panénjo peucang jeung ajag, rentang-rentang témbong aki-aki maké iteuk.

"Itu meureun, nya?" ceuk ajag, awas naker.

"Éta gé lain deuih . . ." témbal peucang, "Tuh, geuning sukuna ogé tilu. Lain jelema, lain!"

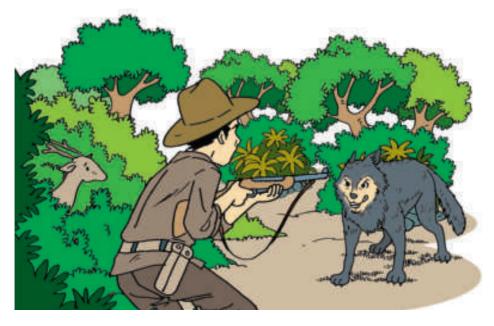
"Lamun kitu anjeun ngabohong!" témpas ajag.

"Ké . . . sabar lanan," peucang angger leuleuy.

Teu sawatara lila, ti kajauhan témbong paninggaran, mawa bedil.

"Tuh, lamun itu enya jelema . . ." omong peucang, "Pék kainyah geura pegat!"

Teu loba omong, gajleng ajag kaluar tina panyumputan muru ka jalan. Ngajega bari babaung di tengah jalan. Barang nénjo aya ajag babaung, paninggaran ngarandeg, rikat ngokangkeun bedilna.

"Aéh, aéh rék narajang siah . . ." ceuk paninggaran. Dorrr! Sora bedil minuhan leuweung. Bareng jeung beledagna bedil, ajag ngudupruk, getih ulaweran. Nguk . . . nguuuk . . .kusek! Harita kénéh ajag paéh. Lantaran jelema mah teu beukieun daging ajag, atuh diantep baé ngajoprak di jalan.

Sanggeus paninggaran indit, kurumuy peucang kaluar tina panyumputanana. Nyampeurkeun.

"Matak ogé ulah sombong, asa aing panggagahna . . . " ceuk peucang bari nokér bugang ajag ku sukuna. Geus kitu mah léos baé indit.

(Diropéa tina Djalan ke Surga,1969)

Pancén

- 1. Saha waé palaku dina éta dongéng
- 2. Naon témana dongéng "Ajag Nangtang Jelema" téh?
- 3. Amanat naon nu kapanggih dina éta dongéng?
- 4. Jéntrékeun kumaha pasipatan ajag jeung peucang nu kagambar dina éta dongéng?
- 5. Pék tuliskeun alur carita éta dongéng!

B.

B. Medar Dongéng

Ajén atikan dina dongéng

Dongéng *Ajag Nangtang Jelema* nu bieu dibaca ku hidep téh eusina ngandung pieunteungeun. Ari nu dimaksud pieunteungeun nyaéta sikep katut laku lampah goréng, lain tirueun. Dina éta dongéng sikep jeung laku lampah kitu téh digambarkeun ku tokoh ajag anu hayang kapuji, sombong, jeung asa panggagahna.

Dongéng téh kaasup kana golongan carita, umumna carita anu parondok. Hiji hal anu ngabédakeun dongéng jeung golongan carita lianna pangpangna dina jalan caritana, palakuna, atawa waktu kajadianana loba anu teu katepi ku akal (pamohalan). Najan kitu, keur nu ngabandunganana pangpangna barudak tinangtu baris ngumbar pantasi anu pohara. Dongéng jadi pohara dipikaresepna, pangpangna ku barudak.

Kungabandungan dongéng sacara teu langsung budak diwawuhkeun jeung rupa-rupa atikan. Kituna téh lantaran dina dongéng mah leubeut naker ku ajén-ajén atikan. Nya ajén atikan pisan anu ngajadikeun ciri pangpentingna dina dongéng. Upamana baé, atikan kacerdasan, atikan kaéndahan, jeung atikan kasusilaan.

Dina dongéng "Ajag Nangtang Jelema" nembrak naker ajén atikanana. Anu sombong adigung adiguna bari henteu maké tinimbangan akal nya kitu akibatna, ajag tepi ka hosna, ari peucang, najan begéng kalaparan malah salamet, salamet ku akalna.

Pieunteungeun jeung picontoeun méh aya dina unggal dongéng, komo dina dongéng kuya jeung monyét mah. Anu goréng niat, jail, jeung kaniaya diwakilan ku tokoh monyét, sedengkeun anu sabar jeung asak jeujeuhan diwakilan ku tokoh kuya. Dina ahir carita, nya monyét pisan anu cilaka. Ku ngabandungan polah monyét jeung kuya, budak bakal langsung ngabalad ka kuya sarta ngamusuh ka monyét. Dina harti séjén, mihak bebeneran sakaligus ngajauhan kadoliman.

Ajén kacerdasan atawa kapinteran biasana diwakilan ku tokoh peucang. Dina kaayaan keur sakumaha bahayana sarta kauger ku waktu anu pohara heureutna, peucang teu weléh bisa nyalametkeun diri ku pitulung akalna. Tétéla, kacerdasan téh pohara pentingna dina kahirupan.

Atikan anu ngébréhkeun pentingna silihpikanyaah jeung silihbélaan jeung dulur katangén dina dongéng "Budak Pahatu". Ieu dongéng picontoeun téh nyaritakeun dua budak pahatu adi lanceuk. Waktu keur ngala kupa adina dilegleg oray, ku bélana nu jadi lanceuk sanggeus digeberan ku hihid kabuyutan adina jadi hirup deui. Kajadian séjénna waktu keur lalayaran, lanceukna aya nu ngabedil, ku bélana nu jadi adi éta layon téh digeberan ku hihid kabuyutan bisa hirup deui. Tétéla, dongéng pohara dipikaresepna ku barudak tug ka kiwari. Kitu deui dina dongéng-dongéng Si Kabayan, najan katémbong leuwih nonjol unsur banyolna, tapi lamun seug enya-enya dipalu-ruh mah loba naker pieunteungeunana.

Pancén

Cik jéntrékeun ajén atikan naon waé nu aya dina dongéng!

Babagian Dongéng

Ditilik tina eusi jeung palakuna, dongéng bisa dipasing-pasing jadi lima bagian, nyaéta (1) fabél, dongéng nu nyaritakeun kahirupan sastoan, (2) parabél, dongéng nu nyaritakeun kahirupan jalma biasa, (3) légenda, dongéng nu nyaritakeun asal-usul kajadian tempat, barang, sasatoan, jeung tutuwuhan, (4) mite, dongéng anu nyaritakeun mahluk ciciptaan bangsaning jurig jeung siluman, (5) sagé, dongéng anu nyaritakeun jelema atawa kajadian nu ngandung unsur sajarah, osok ogé disebut dongéng babad.

Ngajawab pananya

- 1. Naon anu ngabédakeun dongéng jeung carita lianna?
- 2. Ari ciri anu pangpentingna dina dongéng naon?
- 3. Naon sababna dongéng pohara dipikaresepna ku barudak?
- 4. Ajén atikan naon baé anu ngancik dina dongéng téh?
- 5. Tokoh monyét umumna ngébréhkeun prilaku kumaha?
- 6. Dina dongéng kuya jeung monyét biasana barudak sok ngabalad ka saha? Naon sababna?
- 7. Ari nu sok jail jeung kaniaya ka batur engkéna sok kumaha?
- 8. Tokoh peucang biasana ngébréhkeun?
- 9. Naon sababna kacerdasan pohara pentingna dina kahirupan?
- 10. Ajén atikan naon anu kapanggih dina dongéng Budak Pahatu?

Maca Dongéng Si Kabayan

Hég baca dina jero haté!

Si Kabayan Marak

Si kabayan jeung mitohana rebun-rebun geus nagog sisi walungan. Teu lila burudul rahayat, maksudna rék marak walungan duméh bakal kasumpingan tamu agung ti dayeuh. Ari kasedepna tamu, ceuk kokolot désa, nyaéta lauk walungan.

Tah, poé ieu téh paratamu rék dibagéakeun goréng tawés, pais nilem, jeung beuleum kancra dicoélkeun kana sambel jahé ditinyuh kécap. Mangkaning ngahaja sanguna ogé paré anyar, nya bodas nya pulen. Leuh, piraku wé tamu henteu nimateun.

Nu méngkong walungan garetol naker. Si Kabayan ogé gadag-gidig manggulan batu jeung gebog cau keur méngkolkeun jalanna cai. Haneut poyan ogé cai téh geus orot, lauk nu galedé geus témbong tinggudibeg.

Kadewek Si Kabayan meunang tawés sagedé tampah. Barang rék diasupkeun kana korangna, kokolot ngomong, "Ulah dikanakorangkeun, éta mah keur sémah."

Kedewek deui Si Kabayan meunang nilem sagedé dampal leungeun. Kakara gé diacungkeun geus gorowok kokolot, "Alungkeun kana cireung, keur sémah. Mangkaning kasedepna pais nilem. Hég baé beunteur jeung cingok mah asupkeun kana korang."

"Ngeunah éhé teu ngeunah éon... aing nu bobolokot, sémah nu ngeunahna, bari jeung teu milu capé...," Si Kabayan gegelendeng jero haténa.

Sabot kokolot keur bongoh, Si Kabayan meunang deui nilem gedé naker. Teu loba catur, sup baé diasupkeun kana korangna. Manéhna hanjat bari ngomong ka mitohana yén rék ngadurukan. Rék dahar heula jeung beuleum betok.

Brus nilem téh diasupkeun kana durukan, terus muka timbel bekelna. Kakara ogé beuleum nilem téh béak sapotong, ana gorowok téh Si Kabayan gegeroan ka mitohana.

"Abah, Abah, buru-buru ka dieu! Ieu kuring nyeri beuteung, peujit mani pupurilitan. Jeung teu puguh téténjoan!"

Mitohana reuwaseun nénjo Si Kabayan adug-songkol, bari mencétan beuteungna.

"Haduh, haduh ieu nyeri beuteung!" omong Si Kabayan. Panonna burial buncelik.

Nu araya di dinya ribut, ngariung-riung Si Kabayan.

"Ku naon? Ku naon? Na dahar naon manéh téh?"

"Teuing, da barang am dahar beuleum nilem, ana purilit téh peujit. Téténjoan teu paruguh. Haduh, haduh, ieu kuring sieun paéh! Lauk téh meureun aya racunan..." Nu araya nénjo beuleum lauk kari sapotong.

"Boa enya laukna aya racunan. Meureun di tonggoh aya nu keur nua ku tua leteng," ceuk nu ngariung-riung Si Kabayan.

Si Kabayan adug lajer, terus nangkuban bari nungkup beungeutna. Lok, elak-elakanana dirojok ku curukna. Euweuh nu nangénan. Na ari borolo téh utah babalongkéngan.

"Enya, ieu mah karacunan. Geuning tuh utah-utahan," ceuk kokolot, "Eureun wé euy, urang pindah ka béh tonggoh nu jauh ti lembur. Meungpeung isuk kénéh. Leupaskeun deui wé lauk nu dina cireung mah! Untung ninggang di Si Kabayan, kumaha teuing lamun sémah ti dayeuh nu karacunan..." omong kokolot deui.

Lauk dina cireung diborolokeun ka cai. Bring nu marak parindah. Kari Si Kabayan wé di sisi cai, ditungguan ku mitohana.

Barang nu mararak geus jauh, kuniang Si Kabayan hudang, tuluy lumpat ka tengah walungan nu caina masih kénéh orot. Bendungan can dibedahkeun, lauk-laukna tinggudibeg kénéh.

"Buru-buru téwakan, Abah! Bisi nu séjén baralik deui."

Mitohana olohok, "Geus cageur manéh téh, Kabayan?"

"Har...da teu nanaon ti tadi gé. Keuheul tuda, néwak nilem keur sémah, meunang tawés gedé keur sémah. Meunang kancra, kasedepna. Ari keur urang nu bobolokotna, ngan ukur beunteur jeung bogo," omomg Si Kabayan bari nyéréngéh. Si Kabayan milihan lauk nu galedéna, terus digémbol ku sarungna. Manéhna jeung mitohana mah teu milu ka tonggoh jeung nu séjén.

"Enggeus waé, Bah, bisi teu kadahar!" omong Si Kabayan ka mitohana, ngajak balik bari ngagandong lauk ku sarungna.

E.

Tokoh Dongéng Siga Si Kabayan

Ditilik tina eusi jeung palakuna, dongéng Si Kabayan téh kaasup kana golongan parabél. Keur urang Sunda mah geus hamo bireuk deui ka tokoh nu ngaran Si Kabayan téh. Sanajan ngan sakadar tokoh fiktif, tokoh nu taya dikieuna, tapi pohara akrab jeung dipikaresepna. Si Kabayan kaasup tokoh dongéng anu lucu, kalakuan jeung kabiasaan sapopoéna kaitung mahiwal. Najan kitu, Si kabayan saéstuna tokoh nu pinter sarta kapinteran/kacerdasanana tampolana bisa ngéléhkeun batur.

Dina dongéng Si Kabayan Marak upamana, lantaran ngarasa diteungteuinganan ku kokolot désa, pajar téh, "...néwak nilem keur sémah, meunang tawés gedé keur sémah. Meunang kancra, kasedepna. Ari keur urang nu bobolokotna, ngan ukur beunteur jeung bogo". Ku cara gegeringan bari nyebutkeun yén lauk téh aya racunan nepi ka lauk beunang marak téh diborolokeun deui ka cai.

Tétéla, dongéng-dongéng Si Kabayan téh lain baé pikalucueun jeung pikaresepeun, tapi ogé ngandung ajén kacerdasan, ajén moral, jeung ngandung pieunteungeun.

Lamun di urang boga Si Kabayan, di sélér bangsa séjén ogé boga tokoh dongéng anu populér di masarakatna, saperti: *Pan Balang Tamak* (Bali), *Lebai Malang* (Riau), *Mat Doblang* (Jawa Tengah), *Abunawas* (Bagdad), jeung *Nasrudin* (Timur Tengah).

Latihan

Jawab pertanyaan ieu di handap!

- 1. Rék naon Si Kabayan rebun-rebun geus nagog sisi walungan?
- 2. Naon alesanana pangna Si Kabayan ngarasa diteungteuinganan ku kokolot désa?
- 3. Rék disuguhan naon tamu ti dayeuh téh?
- 4. Tarékah naon nu dipilampah Si Kabayan pikeun males kateuadilan kokolot désa?
- 5. Lamun téa mah enyaan Si Kabayan téh gering, cing nurutkeun pamadegan hidep; naha ku alatan lauk nu ngandung racun? Jéntrékeun sarta béré alesanana!
- 6. Saha baé nu jadi palaku dina éta dongéng téh?
- 7. Naon témana éta dongéng?
- 8. Naon deuih amanatna éta dongéng téh?
- 9. Cik terangkeun, kumaha pasipatan Si Kabayan téh?
- 10. Sajaba ti dongéng Si Kabayan Marak, pék sebutan deui dongéng Si Kabayan lianna anu hidep apal!

Sanggeus dibaca, pék dongéngkeun deui "Si Kabayan Marak" di hareupeun kelas maké basa hidep sorangan, bagilir wé.

Maca Dongéng Sunan Gunung Jati

Pék baca jero haté!

Sunan Gunung Jati

Saujaring carita, Sunan Gunung Jati kantos bumén-bumén di nagri Cina. Nyebarkeun agama Islam, malah dugi ka muka pasantrén. Sajaba ti ngawulangkeun bagbagan agama Islam, Sunan Gunung Jati ogé kaceluk tiasa nujum, cariosanana saucap nyata, saciduh metu. Tina katiasana, atuh rokaya santri-santrina beuki seueur baé, geus karuhan nu ngadon tataros mah beurang- peuting teu weléh ngabrul.

Kocapkeun maharaja Cina terangeun yén di nagrina aya waliullah anu nyebarkeun agama Islam. Terangeun ogé kana katiasana, najan dina manahna tetep masih cangcaya. Malah anu dipikapaur mah, pangpangna sieun kaéléhkeun pangaruh. Laju Sang Maharaja téh milari akal pikeun ngusir Sunan Gunung Jati maké jalan lemes.

Maharaja Cina kagungan putri anu jenenganana Anyontin, kacida geulisna jeung pohara dipikameumeutna. Sang Putri laju disaur ku ramana, dibadantenan bari diharéwosan. Satutasna kitu putri Anyontin mundut didangdosan, nganggo sinjang mangrangkep-rangkep. Ari di jero sinjangna diganjelan ku bokor kuningan anu bunder. Tuluy dibébérés kalawan rapi, nepi ka sabréhan mah siga pisan putri téh keur kakandungan. Maharaja Cina nimbalan nyaur Sunan Gunung Jati di pasantrén kalawan harita kénéh kudu kabawa ngadeuheusan ka karaton.

Kacaturkeun Sunan Gunung Jati parantos sumping ngadeuheus. Maharaja Cina pok nyarios, "Kaula ngahaja ngondang andika. Lain waé lantaran hayang papanggih, kaula téh boga anak awéwé hiji-hijina anu jenenganana Anyontin. Kaula téh hayang nyaho naha ieu anak kaula téh keur kakandungan atawa heunteu jeung iraha kira-kirana baris ngalahirkeunana. Tapi awas! Lamun engké andika salah, andika baris diusir ti nagri Cina. Kami teu suka ka jelema anu sok ngabobodo nipu ka batur téh! Kitu tah maksud kaula ngondang téh."

Sunan Gunung Jati imut, lajeng ngawalon, "Gusti, numutkeun pamendak abdi, putra Kangjeng Gusti téh nuju bobot. Malah ayeuna parantos bulan alaeun, moal lami deui ogé baris babar. Taya sanés mung ku kersaning Gusti Allah Anu Maha Kawasa."

Barang nguping cariosan Sunan Gunung Jati kitu, teu kaampeuh Maharaja Cina gumujeng ager-ageran. Anjeunna parantoshasil ngalejokeun Sunan Gunung Jati. Dawuhanana, "Héh, Sjarif Hidayat! Andika téh palsu ari kitu mah. Pandita hina! Tukang nipu rayat! Geuning ka kami jeung ka Nyi Putri ogé kélu wani ngabobodo. Yeuh, bisi andika teu nyaho, Nyi Putri téh teu kakandungan teu sing, da can nikah-nikah acan. Melendung sotéh pédah baé sampingna diganjelan ku bokor. Ayeuna kénéh andika indit! Ulah cicing di nagri kami..."

"Nun Gusti Maharaja! Dawuhan Gusti katampi ku asta kalih. Nanging, upami sim abdi parantos mios ti dieu, nembé Gusti baris uninga yén Nyi Putri téh leres bobot..."

"Montong loba omong tukang tipu! Ayeuna kénéh ...indit!"

Sunan Gunung Jati henteu terus mulih ka Cirebon, tapi angkat heula ka Karajaan Baniisrail di Tanah Arab, seja mapagkeun ibuna anu badé dicandak ka Cirebon. Angkatna numpang kana kapal dagang, kaitung lami angkleung-angkleungan di laut.

Kacaritakeun di lebet karaton, Maharaja Cina, pohara kagéteunana. Malah nepi ka molotot-molototkeun socana awahing ku hayang yakin. Héran jeung kagét anu pohara duméh putri Anyontin téh enyaan geuning bobotna. Nyi putri nya kitu deui, ceurik lolongséran bari sasambat ka nu janten ibu-ramana.

"Aduh, Ibu, Ama, ku naon geuning abdi bet kieu? Ku naon atuh geuning abdi téh jadi leres-leres ngandung sakumaha anu disaurkeun ku Sunan Gunung Jati? Ama, kumaha atuh abdi ayeuna? Leuh, isin teuing ku sadayana abdi kakandungan bari jeung teu gaduh salaki... telasan baé, Ama, abdi telasan! Isin teuing, duh, Ama..."

Nurutkeun adat Cina harita, kacida goréngna jeung hinana lamun hiji parawan reuneuh teu pupuguh méméh kawin téh. Saumur hirupna baris naggung wiwirang, seug komo ieu ninggang di putri raja pisan. Lain baé wirang, tapi moal boa baris guyur sanagara.

Dina kaayaan kitu, kapaksa maharaja nibankeun putusan, yén Anyontin kudu dibuang ka laut sangkan anjeunna teu kawiwirangan. Barang pok maharaja nibankeun putusan, praméswari ngajerit.

"Deudeuh anaking Anyontin, hidep rék dibuang ka laut. Aduh anaking anu teu tuah teu dosa, naha atuh mana goréng teuing milik diri téh. Meureun hidep baris jadi parab lauk engké di laut. Duh! Deudeuh teuing anaking, kakasih aing!"

Sabada tarapti, bring arangkat ka basisir. Teu cacaangan da ngarah taya anu nyahoeun. Nepi ka basisir, Anyontin ditaékeun kana parahu anu taya kamudian, taya dayungan. Pék dikedengkeun lalaunan, da Anyontin téh ti barang bral miang ti karaton ogé kapiuhan teu éling-éling. Tuluy parahu téh disurungkeun ku ramana, soloyong ka tengah lautan.

Sakabéh anu nyaksian, careurik, awahing ku sedih, teu téga nénjona.

Kocapkeun, basa kapal nu ditunggangan ku Sunan Gunung Jati balabuh di Cirebon, jrut Sunan Gunung Jati sareng ibuna lungsur. Tuluy arangkat ka basisir, rék ngajugjug Gunung Jati Sembung. Sabot kitu, katingali aya parahu leutik nyoloyong nyampeurkeun, beuki deukeutbeuki deukeut. Reg Sjarif Hidayattulah lirén heula bari nyidik-nyidik parahu anu beuki deukeut téa.

Kacida kagét jeung héraneunana Sunan Gunung Jati barang ningal nu tumpak parahu, sihoréng putri Anyontin putra Maharaja Cina téa. Sidik katingal yén Nyi Putri nuju kakandungan. Ras baé anjeunna émut kana lalakonna di nagri Cina basa Maharaja Cina nyangka ngabobodo tepi ka ngusirna. Lajeng Nyi Putri téh dihanjatkeun.

Ari putri Anyontin ngan bengong baé, lantaran acan jejeg émutanana. Tapi sanggeus rada lila mah émuteun yén jelema anu dipayuneunana téh Sunan Gunung Jati. Buru-buru putri téh sujud sideku ka anjeunna. Pok ampun-ampunan, neda dihapunteun sarta nyuhunkeun tulung sangkan mulang deui ka asal. Nepi ka inghak-inghakan nangis duméh wirang kakandungan kalawan teu kagungan carogé.

Kocapkeun, panuhun putri Anyontin téh dicumponan ku Sunan Gunung Jati harita kénéh. Putri Anyontin diwulang maca sahadat pikeun asup Islam. Sanggeus putri Anyontin ngucapkeun sahadat, ujug-ujug burusut baé bokor jeung sinjang-sinjang nu dipaké ganjel patuanganana téh marurag, arudulan, sarta patuangan putri Anyontin téh lépét deui sabihara-sabihari.

Pancén

Jawab pertanyaan ieu di handap!

- 1. Saha Sunan Gunung Jati téh?
- 2. Ngadon naon ayana di nagri Cina?
- 3. Naon katiasana?
- 4. Naon maksudna maharaja Cina nyaur Sunan Gunung Jati?

- 5. Kunaon Sunan Gunung Jati diusir ti nagri Cina?
- 6. Sabada ngantunkeun nagri Cina, kumaha kaayaanana di karaton téh?
- 7. Naon alesanana Anyontin ku ramana dibuang ka laut?
- 8. Naon anu matak jadi kagét Sunan Gunung Jati waktos di basisir?
- 9. Dipiwarang naon putri Anyontin ku Sunan Gunung Jati téh?
- 10. Cik nurutkeun hidep, dongéng nu dibaca bieu téh enyaenya kajadianana atawa ngan hasil rékaan wungkul? Béré alesanana!

Pék dongéngkeun deui saurang-saurang ka hareup maké omongan hidep sorangan!

Dina dongéng "Ajag Nangtang Jelema", sipat ajag nu sakitu adigung adiguna téh teu walakaya ku paninggaran mah, jedor... kusek wéh. Paninggaran téh nyaéta tukang moro di leuweung, éta téh kaasup kana istilah patukangan..

Dina kahirupan urang Sunda baheula, aya sawatara istilah patukangan, boh nu kiwari masih aya boh nu semet tinggal ngaranna wungkul. Hég apalkeun ieu di handap!

- 1. anjun = tukang nyieun parabot tina taneuh.
- 2. bujangga = tukang ngarang.
- 3. candoli = awéwé tukang ngajaga jeung méréan sagala rupa bahan dahareun di nu kariaan.
- 4. gending = tukang nyieun tatabeuhan saperti gamelan tina kuningan.
- 5. kajineman = tukang ngajaga sakitan.
 6. kuncén = tukang ngurus kuburan.

7.	regig	- tukang ngasiuk di pamoroan.
8.	malim	tukang nalukkeun sasatoan.
9.	maranggi	tukang nyieun sarangka keris.
10.	merebot	= tukang ngurus (kabersihan) masjid,
		nakol bedug sarta matuh di masjid.
11.	nyarawedi	tukang ngagosok permata.
12.	pakacar	= juru ladén di nu kariaan.
13.	palatuk	= jalma purah méré iber heulaeun
		rombongan pangagung.
14.	palédang	= tukang nyieun barang tina
		tambaga.

= tukano noasruk di namoroan

15. palika = tukang teuleum.

16. pamatang = tukang moro nu ngagunakeun tumbak.

17. panday = tukang nyieun parabot tina beusi.

18. paneresan = tukang nyadap kawung.
19. paninggaran = tukang moro maké bedil.

20. sarati = tukang nalukkeun gajah.

Pancén

7

legio

Cik jéntrékeun naon ari *ojég, supir, montir, kusir, supir, masinis,* jeung *pilot*?

i mimiti diajar basa, boh basa Indonésia boh basa Sunda, urang geus wawuh jeung karya sastra nu disebut sajak. Atuh rék nyebut puisi gé meunang, da barangna mah éta-éta kénéh, engké geura leuwih jéntréna mah urang pedar di handap. Atuh engké hidep gé bakal diajar ngarang sajak, gampang, henteu matak rieut sirah. Tah, saheulaanan mah bacaan wé heula sajak nu aya saméméh prung diajar ngarang.

Maca Sajak

Baca sing karasa wirahmana sarta lenyepan eusina!

Sumber: www. kabar-priangan

> Kacipta kénéh sagala-galana basa urang ngobrol ku basa Sunda di kota anjeun Bandung lucu

Ieu sajak keur kenang-kenangan jeung hiji-hijina hal nu rék dicaritakeun ngan ka anjeun Hayang kuring nanya heula saméméh pamit rék paanggang ieu Bandung nu heurin ku tangtung itu Lémbang kota hérang jeung béntang mindeng méré ilham kana kalam?

Ah, kacida bagjana, kanca mun urang bisa maca ieu kaéndahan dina geulisna tempat padumukan di lemah cai sorangan ku basa urang

B. Medar Perkara Sajak

Osok aya nu nanya kieu: "Naon bédana sajak jeung puisi?". Ari nu dimaksud sajak téh nyaéta salasahiji karya sastra nu ditulis dina wangun ugeran/puisi. Dina sastra Sunda, karya Sastra wangun ugeran téh loba rupana, di antarana, sajak, guguritan, pupujian, jeung mantra. Jadi, pertanyaan di luhur bisa dijawab: sajak téh bagian tina puisi atawa, sajak téh nya puisi-puisi kénéh! Urang gé geuning sok mindeng maca: "Lomba baca sajak", atawa "Lomba baca puisi".

Kecap-kecap nu dipaké dina sajak umumna kecap-kecap nu ngandung harti konotatif, lain harti saujratna saperti nu kaunggel dina kamus. Dina sajak Bandung nu bieu dibaca aya ungkara: ieu Bandung heurin ku tangtung, maksudna padet pendudukna, jadi puseur pangjugjugan balaréa. Pon nya kitu deui ungkara: itu Lémbang kota hérang jeung béntang, maksudna mah kota nu kawilang éndahna.

Salian ti kecap-kecap nu konotatif, sajak ogé ngandung sawatara unsur penting kayaning *téma* (dasar/poko pasualan nu ditepikeun dina sajak), *suasana*

(gambaran kaayaan), *imaji* (gambaran nu karasa, kadéngé, atawa katénjo- najan ukur dina wangwangan), *simbul* (kecap nu dipaké pikeun ngantebkeun maksud), *wirahma* (irama, galindengna sora kecap), jeung *amanat* (amanat pangarang ka nu macana).

Tah, éta unsur-unsur dina sajak téh kudu silihrojong, ulah papalimpangan! Upamana waé, sajak nu témana pati atawa maot, tangtu suasana téh ulah pikagumbiraeun. Kitu deui simbul nu dipakéna ulah malati sumedeng ligar atawa béntang baranang, tapi leuwih cocok maké simbul samagaha atawa pasaran.

Sangkan leuwih paham kana kandungan sajak Bandung beunang Wahyu Wibisana nu dibaca tadi, pék jawab kalawan gemet patalékan ieu di handap!

Pék jawab pananya ieu di handap!

- 1. Naon témana éta sajak?
- 2. Amanat naon nu hayang ditepikeun panyajak ka urang?
- 3. Kumaha pamanggih panyajak ngeunaan kota Bandung téh?
- 4. Kecap naon baé anu dipaké simbul dina éta sajak pikeun ngantebkeun kaéndahan kota Bandung téh?
- 5. Kumaha sikep panyajak ka urang anu maca? Titénan sarta jéntrékeun maksud nu aya dina pada kaopat!
- 6. Cing jéntrékeun bédana sajak jeung guguritan!
- 7. Karya sastra naon baé nu ditulis dina wangun ugeran téh?
- 8. Sebutan unsur-unsur dina sajak!
- 9. Cik jéntrékeun nu dimaksud téma jeung amanat dina sajak tepi ka témbong bédana!
- 10. Kumaha patalina antara téma, suasana, jeung simbul dina sajak? Terangkeun

Ngadéklamasikeun Sajak

Ieu aya sawatara sajak. Pék baca, terus apalkeun salasahijina!

Lémbang Kamelang

Sumber: warungDOHC. blogspot

Nyawang ti lebah suhunan bréh katingal léngkob Lémbang Situ Umar

> Baheula kacaritakeun, bisa bébér layar rarakitan

> > Pangulinan budak, anteng ayeuna tinggal ngaran kagusur panéka jaman leuit duit pangwangunan

Ayeuna Lémbang heurin ku tangtung imah kumaha jaga ka hareup warisan ukur carita

> kahayang ulah robah kahayang tinggal harepan Lémbang pinuh kamelang

(Karya: Fahrul Satria N, Kls. 9E, SMPN 3 Lembang)

Muara (Usép Romli H.M.)

anteurkeun kuring ka gunung rék nyusu cikahuripan anu ngocor ngagolontor

rék neueulkeun ketug jajantung kana galeuh kasucian anu can baur kokotor

pulangkeun kuring kana pianakan indung hayang nyeuseup mataholang katengtreman anu teu weléh langgeng manceran saendeng-endeng

(Dicutat tina Sabelas Taun)

Tanah Sunda (Ajip Rosidi)

Héjo pagunungan paul lautan héjo paul langit na haté kuring

Masing di mana kuring nangtung masing ka mana kuring leumpang tanah lémbok tempat bumetah angin nyéot nyiuman tarang

Masing di mana anjeun nunjuk masing iraha anjeun cumeluk kuring mo mungpang, kuring rék datang neueulkeun tarang, neueulkeun jantung

Sumber: www. wikimedia.org Kuring tungtung teuteupan kuring tungtung teuteupan tungtung bedil ngincer dada

Kuring geus nyaksian getih ngabayabah getih maranéhna nu mikacinta anjeun kuring geus nyaksian panon carelong tanggah jasad nu ruksak ngalungsar 'na dada anjeun

Héjo pagunungan, paul lautan taya kamarasan ngan katugenahan héjo pagunungan, paul lautan taya katengtreman, ngan ancaman!

Ngan lantaran kuring cinta ngan lantaran kuring tresna langit hibar lembur musnah jalan lecek ngabulungbung ka kota

Kembang beureum buah biru kembang wéra kembang jayanti tanah tempat kuring sideku ngurugan mun kuring tepi ka pati

Surat Ti Nandang

(Rachmat M. Sas. Karana)

Jalan ka imahna, tingjarentul batu koral batu taringgul Di buruan kembang srangéngé leuwih keri batan nu ligar na haté

Ayeuna urang ukur dédéngéeun hariring alon nu hideung santen Ayeuna urang ukur deungdeuleueun imut leleb nu ngageterkeun angen

Mun ngahaja nganjang deui tong miharep aya koran pabalatak Buku-buku diampihkeun kana laci lantaran manéhna geus mangku budak

(Dicutat tina Tepung di Bandung)

Sumber: http://bp2.blogspot.org

Pancén

Naon téma jeung amanat pangarang nu kapanggih dina sajak pilihan hidep keur déklamasi?

D.

Pedaran Déklamasi

Naon ari déklamasi? Déklamasi téh nyaéta ngalisankeun sajak (ditalar) di hareupeun umum, dipasieup ku peta atawa gerak-gerak anggota badan jeung wirahma anu merenah. Tangtu baé, bisana urang ngadéklamasikeun sajak téh lamun sajakna dibaca heula, diteuleuman eusina, jeung dilenyepan/dirarasakeun kumaha wirahmana. Geus kitu, kakara éta sajak téh diapalkeun.

Ngadéklamasikeun sajak henteu cukup ku ngandelkeun apal cangkemna baé, atawa ngandelkeun ngoncrangna sora. Tapi, nu utama mah kudu enya-enya neuleuman sajak nu rék didéklamasikeunnana. Lamun sajakna geus kateuleuman eusina tangtu éksprési, peta, jeung galindengna sora (wirahma) bakal leuwih pas atawa merenah, moal tepi ka papalimpang.

Pancén

Pilih salasahiji sajak di luhur, terus teuleuman eusina sarta rarasakeun kumaha wirahmana. Pék déklamasikeun di hareupeun kelas, bagilir baé jeung babaturan.

Ieu aya sajak deui, pék baca bedaskeun!

Lalaki Nu Balik Jurit (Rachmat M. Sas. Karana)

Wanci layung hurung konéng manéhna datang leungeunna euweuh sapotong bedil nyoléngkrang 'na tonggong pélor ngabérés handapeun cangkéng

Hiji lalaki bajuna héjo kapulas taneuh di pangperangan taya waktu pikeun nyeuseuh sakiceup waktu ngingintip langahna musuh mun manéhna masih kénéh embung paéh

Lebah pager imahna manéhna ngarandeg heula Uteukna nyarita mépés kenyeri nu baris tumiba "Ema, kuring untung bisa mulang, sedeng mitra réa nu palastra di hiji taneuh nu direbut ditebus getih."

Panto hareup ngarekét aya nu muka hiji wanoja nu geus aya umurna ngagoak lumpat ngarangkul anu ngajanteng cimata indung maseuhan buuk anakna

Wanci layung hurung konéng manéhna datang dipapag cimata indung sedeng 'na beungeutna taya gambar rasa tugenah

Sumber: www. wikipedia.com

Ka Mekah Ka Lebah Kabah (Yus Rusyana)

Pohara hébatna duh matak tibelat Mun pajar di wétan geus balébat Nu ajeg rajeg samadhab papat Sajuta saf!

Pohara hébatna duh matak geueuman Mun srangéngé keur manceran Nu ngacungkeun leungeun ngucapkeun takbir Pertanda siap!

Pohara hébatna duh teuing ku sahdu Mun srangéngé tunggang gunung Nu sujud nyuuh ka datar bumi Maha Suci!

Pohara hébatna duh pohara geugeutna Mun layung beureum kasilih peuting Suara nu awéh salam Ti dasar bayah

Pohara hébatna duh maha digjaya Hiji agama Nu ngarampakgerakkeun raga Nu ngarumpuyuknyuuhkeun jiwa Ngumadepkeun umat ka Maha Ésa

Pohara hébatna duh maha wijaya Hiji agama Nu ngomandokeun siap ka médan jaya Dua puluh opat jam kali sayaga Ka legiun waja nu sajiwa Najan di mana duh najan di mendi Di mana-mana tuh sabudeur bumi Najan di mana di Indonésia Di Pakistan di Arabia Di Aljajair di Tunisia Di maroko duh sategal dunya Ka Mekah ka lebah Kabah Ka hiji pusat pertanda takwa

> Ciliwung, 9 Juni 1965 (Sumber: Buku kumpulan sajak Yus Rusyana Nu Mahal ti Batan Inten, Rahmat Cijulang, 1980)

Karéta nu Terus Kebat (Hadi AKS)

Naha ieu karéta bet terus nyemprung dina peuting hideung meredong? Kapan urang geus gilig indit bari mikul pangharepan. Miang jeung tanaga panyésaan jeung késang nu saat kari tapakna.

Urang nyingkah nyiar lembur nu ngempur kénéh ku bulan. Nyusul taneuh nu beueus juuh cinyusu. Di dieu di lelemahcai pangancikan geus euweuh lahan satapak jeung langit satiung pikeun nyenghap sarénghapan Tapi terus mangprung ieu gerbong,
ngahudangkeun kakeueung nu tingjuringkang.
Beurang deui peuting deui
nyeák ka ditu ka tebéh wétan kawas
rék muru balébat.
Lebah mana ari halteu pangeureunan?
Taya nu bisa nuduhkeun
da puguh henteu kaimpleng lebah mana urang reureuh.
Balok demi balok, sasak beusi nu ngadingding
torowongan nu manjangan,
lulurung-lulurung waktu
jeung sinyar-sinyar abad nu hurung
geus kalarung kaliwatan

Karéta terus ngahégak mapay rél ka tepis wiring, gumuruh nyorang lembur demi lembur nu arahéng. Di saban jandéla, urang ngan bisa reuteum nénjo bumi panineungan.
Pakebonan tingrunggunuk jadi beton
Pasawahan tinggurilap jadi waja.
Walungan mudal ku sarah,
bangké orok reujeung rungkang tatangkalan.
Jalma-jalma rajeg ngarelun jadi haseup nu harideung, anteng nyakaran pasir gudawang jeung gunung-gunung nu daroyong.
Rék kebat ka mana ieu karéta?
Taya nu nyoara!

2010

Surat keur Basisir Cipatujah (Usép Romli HM)

Dina pilar lulurung lembur kukupu pating keleper mawa iber ti jauhna:

Yén kastuba pucukna mimiti nyengka mulas kuta jalan désa Sarta angin geus musimna gingsir nyirep ombak nu jumegur sangkan atra kolontrangna pacurendang ti émpang jeung ti kotakan

Tuluy pamayang ancrub ka laut
pasang jaring nilar basisir
parahu ngangkleung nurutkeun wirahma lambak
bulan imut sapeuting jeput:

Tong ringrang ku kahoncéwang éta mah hancengan beurang da mungguhing kahirupan pinuh gupay jeung panangtang

Garut, 31 Méi 1977

Di Jero Torowongan

(Ajip Rosidi)

Sagala rupa sora

Teu puguh asalna, campuh ngaguruh

Di jero torowongan.

Sakuriling bungking rata: Taya cahya

Nu bisa ngabéda-béda. Kabéh pada

Teu puguh wujudna. Tapi yakin

Karéta nu mengpengan

Bakal tepi ka tungtungna,

Sagala rupa kayakinan

Pating belesat. Diaradu jumalegur

Di jero torowongan

Nu pasti bakal jadi

Panguji sagala bebeneran.

Sagala rupa bebeneran

Pabéntar tingjalegér. Kabéh pada

Harayang jadi bener sorangan

Di jero torowongan

Moal siliélédan. Moal aya nu ngéléhan!

Saréwu sora

Saréwu kayakinan

Néangan bener sorangan-sorangan!

Di jero torowongan Karéta mengpengan maratkeun peuting Néangan tungtungna. Néangan wujudna.

Bandung, 24 Désémber 1964.

Sawah (Sayudi)

Keprak deui!
keprak deui!
piit ngawih usum sugih
mébér jangjang hirup manjang
Nyai Sri dihias emas
diitung layung
diampar jagat

Keprak deui keprak deui di ranggon émok Si Démok bawana parancah tamba

Sumber: www. kokpasir.bebto. com

Sieuh manuk mangka euweuh singlar bégal mangka anggang sawah kula talang nyawa maculan di congo gobang disiraman cai késang ngabinihan taroh pati Paré mulus lega dada haté bapa papak méga kurulung angklung poé panén

Pancén

- 1. Pilih hiji sajak di luhur téh! Baca bedaskeun di hareup, sing karasa wirahmana. (Maca sajak béda jeung maca koran, sanajan sarua bedasna!)
- 2. Sanggeus sajak pilihan hidep téa dibaca, ayeuna hég teuleuman bari nyurahan eusina. Jéntrékeun ngeunaan:
 - Eusina éta sajak.
 - Kumaha témana?
 - Naon amanatna?
 - Kumaha suasana nu karasa ku urang waktu éta sajak dibaca?
 - Kecap-kecap naon baé anu dipaké simbul pikeun ngantebkeun maksud dina éta sajak?

Ngarang Sajak

Kumaha carana ngarang sajak? Lamun seug ningali tiori tadi di luhur, asa wegah ngarang sajak téh, padahal mah henteu kitu. Gampang pisan ngarang sajak mah. Ayeuna tangtukeun heula bahan nu rék dijieun sajakna, barang-barang nu aya di kelas waé teu kudu nu héséhésé. Tah, di kelas téh pan aya jam dinding, korsi, gambar presidén, kaca jandéla, jst. Hég pilih salasahijina.

Sebut waé hidep téh milih korsi jang bahan ngarang sajak. Ayeuna hég tuliskeun naon rupa nu aya dina pikiran hidep ngeunaan korsi, dina wangun kalimah-kalimah wé. Sanggeus ditulis lengkep ngeunaan korsi téa dina kalimah-kalimah, ayeuna cacagan (piceun atawa ganti) kecap-kecap anu ceuk anggapan hidep teu pati penting. Ieu geura contona, anggap beunang hidep.

Korsi

Korsi téh alus, dijieunna tina kai. Korsi nu didiukan ku abdi aya tumbilaan, atuh ari gék téh bujur mani asa panas jeung renyem. Hayang teuing diuk dina korsi jok anu hipu. Tapi kétang diajar bari diuk dina korsi hipu mah engké jadi tunduh. Geuning sok ningali dina tv, nu keur rapat sok aya nu narundutan, da meureun korsina hipu. Hayang teuing kuring diuk dina korsi hipu.

Sumber: http://bp3. blogspot.com

Kalimah di luhur dicacagan, jiga ieu di handap.

Korsi

korsi alus tina kai
korsi kuring panas, tumbilaan
hayang teuing diuk dina korsi hipu
ngan sieun diajar jadi nundutan
jiga nu rapat narundutan
lantaran korsina hipu
hayang teuing diuk dina korsi hipu

Sanggeus éta kalimah dicacagan, aya nu diganti kecapna jeung dipiceun, terus disusun deui, apan tuh jadi sajak. Gampang, nya? Tétéla geuning ngarang téh gampang, ngarang sajak leuwih-leuwih gampangna.

Pancén

Ayeuna hég hidep nyieun sajak, carana jiga tadi, tangtukeun heula bahan pituliseun sajakna. Bébas rék naon baé, upamana rék nyaritakeun kaayaan di pasar, tukang ngamén, gunung, ombak, laut, kebon binatang, pék kuma karep hidep.

i madrasah atawa di masjid-masjid sok ngahoang tina spiker nu nadomkeun pupujian, biasana pasosoré bari nungguan ustad nu ngawuruk ngaji datang. Sakapeung sok matak muringkak bulu punduk, utamana lamun geus ngareungeu pupujian "Anak Adam" bubuhan eusina ngélingan yén urang kabéh bakal maot, atuh tangtu matak ngawewegan kaislaman jeung kaimanan urang. Tétéla, pupujian mah lain lalaguan samanéa, tapi istuning eusina munel. Duka pedah ku basa Sunda karasa nyerepna téh. Ieu geura contona, hég rarasakeun.

Nadomkeun Pupujian

Hég nadomkeun ku salah saurang murid, nu séjén ngaregepkeun.

Anak Adam

Sumber:www. muslimsoul.net Anak Adam umur anjeun téh ngurangan, saban poé saban peuting dicontangan.

Anak Adam paéh anjeun téh nyorangan, cul anak cul salaki jeung babandaan. Anak Adam paéh euweuh nu dibawa, ngan asiwung jeung boéh anu dibawa. Anak Adam pasaran téh lolongséran, saban poé saban peuting gegeroan.

Anak Adam anjeun kaluar ti imah, digarotong dina pasaran tugenah. Aduh bapa aduh ibu abdi keueung, rup ku padung rup ku lemah abdi sieun.

Anak Adam di kubur téh poék pisan, nu nyaangan di kubur téh maca Qur'an.

Nadomkeun Pupujian Babarengan

Tos Medal Bulan Purnama

Tos medal bulan purnama nyaangan jagat buana jungjunan anu utama Muhamad jenenganana

Wajib sadaya gumbira kasumpingan Nabi Mulya kedah sukur salamina ngadu'a ka Nu Kawasa

Duh panutan nu diutus Gusti ngéstokeun teu putus nyandak paréntahan husus séja taat manah mulus

Sumber: www. muslimsoul.net

C.

Nyangkem Eusi Pupujian

Nu dibaca bari ditembangkeun ku hidep bieu téh disebutna pupujian. Pupujian ogé kaasup kana karangan wangun ugeran (puisi). Ari ngahaleuangkeunana, pupujian mah sok di masjid atawa madrasah, saméméh salat berjamaah atawa bari nungguan ustad nu ngawuruk ngaji datang.

Ditilik tina eusi atawa maksud nu dikandungna, pupujian bisa dipasing-pasing jadi: (1) puji jeung du'a ka Pangéran; (2) pépéling; (3) puji jeung salawat ka Nabi Muhamad jeung; (4) pangajaran agama. Ari pupujian anu dibaca tadi, "Anak Adam" eusina téh mangrupa pépéling, sedengkeun "Tos Medal Bulan Purnama" eusina mangrupa puji ka Nabi Muhamad.

Pancén

Sanggeus diregepkeun, hég jawab pertanyaan ieu di handap!

- 1. Naon téma pupujian "Anak Adam" di luhur téh?
- 2. Ari pupujian "Tos Medal Bulan Purnama" naon deuih témana?
- 3. Saha nu dimaksud anak Adam dina pupujian di luhur téh?
- 4. Amanat naon nu dikandung dina pupujian "Anak Adam" di luhur téh?
- 5. "Anak Adam paéh anjeun téh nyorangan/cul anak salaki jeung babandaan". Hég jéntrékeun maksud éta ungkara!
- 6. Naon anu bakal nyaangan di jero kubur?
- 7. Naon eusi dina pada katilu pupujian Tos Medal Bulan Purnama?
- 8. Di mana jeung iraha ditembangkeunana pupujian téh?

- 9. Nurutkeun eusina, pupujian bisa dipasing-pasing jadi sabaraha bagian?
- 10. Jelaskeun eusi pupujian Anak Adam nurutkeun pamangih hidep!

Wangun Pupujian

Pék bandingkeun jeung sajak!

Ayeuna urang diajar nyurahan wangun pupujian terus bandingkeun jeung wangun sajak, sanajan boh pupujian boh sajak kaasup karangan wangun puisi, tapi katémbong aya bédana. Geura hég titénan!

Eling-Eling Dulur Kabeh

Sumber: www.muslimsoul.
net

Eling-eling dulur kabéh Ibadah ulah campoléh Beurang peuting ulah weléh Bisina kaburu paéh

Sabab urang bakal mati Nyawa dipundut ku Gusti Najan raja nyakrawati Teu bisa nyingkiran pati

Karasana keur sakarat Nyerina kaliwat-liwat Kana ibadah diliwat Tara ngalakukeun salat

Kaduhung kaliwat langkung Tara nyembah ka Yang Agung Sakarat nyeri kalangkung Jasadna teu meunang embung

Ngabandingkeun Pupujian jeung Sajak

Lagu Paturay (Surachman RM)

Soara nyawa kari sakésétan napas biola ngeleperkeun lagu lumayung hideung tengtrem temen anjeun nyangsaya, enung luang ka tukang ngulahék nembongan lila

Sakésétan duh sakésétan ti dinya sirna mutiara kuring tina watangna napas biola nu ngagerihan nyekleukna jero tangkeupan

(Dicutat tina Surat Kayas)

1. Wangun pupujian "Eling-eling dulur kabéh" unggal pada (bait) diwangun ku opat padalisan (jajaran), geura sok itung!

Eling-eling dulur kabéh Ibadah ulah campoléh Beurang peuting ulah weléh Bisina kaburu paéh

2. Jumlah engang (suku kata) dina unggal padalisan

aya dalapan, geura hég titénan!

```
Eling-eling du-lur ka-béh (8)
I-ba-dah u-lah cam-po-léh (8)
Beu-rang peu-ting u-lah we-léh (8)
Bi-si-na ka-bu-ru pa-éh (8)
```

3. Sora vokal atawa purwakanti dina kecap panungtung dina unggal jajaran sarua, geura urang titénan:

```
Eling-eling dulur kabéh ( é)
Ibadah ulah campoléh ( é)
Beurang peuting ulah weléh ( é)
Bisina kaburu paéh ( é)
```

Ayeuna bandingkeun jeung sajak "Lagu Paturay", geura urang cutat sagunduk:

```
Soara nyawa kari sakésétan napas biola (16-a)
ngeleperkeun lagu lumayung hideung (11-eu)
tengtrem temen anjeun nyangsaya, enung (11-u)
luang ka tukang ngulahék némbongan lila (13-a)
```

Tétéla dina sajak mah boh jumlah engang boh purwakantina henteu matok. Tah ku sabab kitu sajak mah disebut puisi bébas. Ari dina pupujian, ti bait kahiji tepi ka baitnu pamungkas polana geus matok. Ku sabab wangunna geus matok, atuh pupujian mah lain ngan pikeun dibaca wungkul, tapi leuwih ngareunah dilagukeun. Pék titénan deui babandingan di luhur.

Hidep mindeng ngareungeu pupujian nu dinadomkeun

Pancén

di masjid atawa madrasah, hég tuliskeun sakalian nadomkeun di kelas!

ksara Sunda téh sok disebut ogé aksara kaganga. Tata tulis éta aksara téh dimodifikasi tina aksara-aksara kuno nu kapanggih dina naskah jeung prasasti. Kiwari aksara kaganga téh digunakeun keur rupa-rupa kaperluan, antarana baé digunakeun pikeun plang ngaran jalan, plang ngaran instansi pamaréntahan, plang di tempat-tempat wisata, jeung sajabana. Di SD hidep ogé saenyana geus diajar aksara Sunda. Dina pangajaran ayeuna hidep bakal diwanohkeun deui kumaha cara nuliskeun aksara Sunda, maca téks dina aksara Sunda, jeung ngagunakeun aksara Sunda keur rupa-rupa kaperluan.

Nuliskeun Aksara Sunda

Ngarah leuwih apal, urang titénan heula kumaha cara nuliskeun aksara Sunda. Aksara Sunda téh ngawengku aksara ngalagena, aksara swara, rarangkén, jeung angka. Kumaha nulisna, titénan tabél-tabél ieu di handap!

1. Aksara Ngalagéna

Aksara ngalagéna téh bisa dipapandékeun kana konsonan mun dina abjad Latén mah. Ngan baé dina aksara Sunda mah diémbohan ku sora /a/. Contona konsonan /k/jadi /ka/. Ari susunan abjadna dimimitian ku ka-ga-nga. Nya ti dinya aksara Sunda sok disebut aksara Kaganga.

Titénan susunanana!

Aksara Sunda	Macana
77	ka
Z	ga

Z	nga
IJ	ca
Zn	ja
2.7	-
	nya
לע	ta
ĽΛ	da
Z	na
7.7	pa
L7	ba
	ma
zk	ya
7	ra
N	la
G	wa
77	sa

ъ́Л	ha
7/	fa
Ц	va
Т	qa
Ħ	xa
Zn	za

2. Aksara Swara

Aksara swara mun dipapandckeun kana abjad Latén mah sarua jeung vokal. Dina basa Sunda, vokal téh aya tujuh. Kitu deui dina Aksara Sunda, vokal téh aya tujuh. Titénan runtuyanana.

Aksara Sunda	Macana
3	а
L	i
Z	и
Σ ₀	0
G	é
ی	e
Ğ	eu

3. Rarangkén

Ngaran	Wangun	gun Gunana Conto larapna		na		
	Di hareup					
Panéléng	Z	Ngarobah sora /a/ dina aksara ngalagena jadi /é/	77	ka	₂ 77	ké
		Di luhur				
Panyecek	o	Nambahan sora /ng/ di tungtung aksara ngalagena	77	ka	7 7	kang
Panglayar	*	Nambahan sora /r/ di tungtung aksara ngalagena	77	ka	7 7	kar
Panghulu	7	Ngarobah sora /a/ dina aksara ngalagena jadi /i/	77	ka	77	ki
Pamepet	*	Ngarobah sora /a/ dina aksara ngalagena jadi /e/	77	ka	7 7	ke
Paneuleung	v	Ngarobah sora /a/ dina aksara ngalagena jadi / eu/	77	ka	7 *7	keu

Di tukang						
Panolong	Z	Ngarobah sora /a/ dina aksara ngalagena jadi /o/	77	ka	77 ₂	ko
Pamingkal Pamingkal I Nambahan sora /y/ di tengah aksara ngalagena		77	ka	77 _/	kya	
Pangwisad	"	Nambahan sora /h/ di tungtung aksara ngalagena	77	ka	77 _{\\}	kah
Pamaéh	2	Ngaleungitkeun sora /a/ dina aksara ngalagena	77	ka	77 ₂	k
	•	Di handap				
Panyuku	7	Ngarobah sora /a/ dina aksara ngalagena jadi /u/	77	ka	7,7	ku
Panyiku	п	Nambahan sora /l/ di tengah aksara ngalagena	77	ka	77,	klu
Panyakra	~	Nambahan sora /r/ di tengah aksara ngalagena	77	ka	7.7	kra

4. Angka

Aksara Sunda	Angka
T	1
Ł	2
Zc	3
7	4
77	5
Ŀ	6
Л	7
I	8
<u>Z</u> c	9

Catetan:

Nuliskeun angka salilana kudu dihapit ku dua garis nangtung. Contona 23 ditulis **22.**

B. Maca jeung Nulis Aksara Sunda

Sabada hidep mikawanoh deui aksara Sunda jeung tata tulisna, ieu aya pancén keur hidep!

Pék baca téks-téks pondok dina aksara Sunda ieu di handap!

Pancén 2

Salin kana aksara Sunda!

- 1. Tatakrama urang Sunda
- 2. Sareundeuk saigel
- 3. Loba tétécéanana
- 4. Sabeungkeutna 5400 rupia
- 5. Euweuh gégéleunana

Aya nu kudu dititénan dina nulis dina aksara Sunda téh. Di antarana baé, saupama hiji kecap bisa dituliskeun maké rarangkén, paké baé rarangkén, ulah maéhan aksara ngalagena. Ayeuna pék tandaan ku ☑ lebah anu bener nuliskeunana atawa ku tanda ☑ lebah nu salah nuliskeunana!

<i>1</i> 712,2725	ΰů
77×107 Z ₂	77275L7Z5
77 ₂ 1 <u>7</u> 7 ₂	772112 7 272
<i>ॻॖॴ</i> ॠ₁	<i>ॻ</i> ₃₹ <i>ॴ</i> ॽॽ₃ॻ
77 7 172	<i>777</i> √7∠₂
$L7_{5}$ $\overline{7}$ M_{5} $\overline{1}$ $\overline{1}$	<i>L</i> ZN. 17 Z
1,777 ₂ 1, 77 ₂	<i>17 ₂/077 ₂17 ₂/0</i> 77 ₂
77₂ॻॣ₁₂᠘∇₹	<i>ᠯᠯᢌ</i> ᡮᢌᢆᠯᠴ᠘ᠯᢆ
77₂₹₂Ž77₂	7,7 ± Ž77 ₂
<i>บ</i> _๊ า๋พ้	<i>U₂W</i> ₂ L ₂ WL ₂

C. Ngagunakeun Aksara Sunda

Aksara Sunda téh bisa dipaké ku urang keur ruparupa kaperluan. Upamana baé keur plang jalan, plang gang, plang kantor, plang tempat wisata, jeung sajabana. Titénan contona!

Sumber: www.datasunda.com, www.kabarpriangan.com

Ayeuna urang nyobaan nyieun plang ngagunakeun aksara Sunda. Pék pigawé ku kelompok. Unggal kelompok aya tugasna séwang-séwangan. Pigawé léngkah-léngkah ieu di handap!

Pék babagi kelompok. Sakelompokna cukup tilu atawa opat urang. Unggal kelompok nyieun plang anu beda-beda. Upamana:

Kelompok I : plang ngaran-ngaran ruangan atawa patempatan di sakola. Upamana perpustakaan, gedong olahraga, lapangan upacara, laboratorium, ruang multimédia, isb.

Kelompok II : plang ngaran-ngaran tatangkalan. Upamana tangkal katapang, kembang eros, tangkal caringin, jsb.

Kelompok III : plang jalan atawa gang. Upamana Jl. Oto Iskandardinata, Jl. Déwi Sartika, Gang Dederuk, jsb.

Kelompok IV: babasan jeung paribasa. Upamana "hirup sauyunan", "hadé gogog hadé tagog", "sapapait samamanis", "moal ngakal mun teu ngakeul", jsb.

Kelompok V : ngaran-ngaran raja Sunda. Upamana Wastukancana, Sribaduga, Prabu Siliwangi, jeung sajabana.

Médiana bisa maké kertas karton, duplék, triplék, spidol, cat poster, cat air, jeung sajabana.

- a. Hasil karya unggal kelompok bisa dua atawa tilu plang, luyu jeung jumlah anggotana.
- b. Sanggeus jadi, pék témpélkeun di tempat-tempat anu merenah.

Pancén 5

Pék salin ieu kalimah kana aksara Sunda!

- 1. Sarimin indit ka pasar.
- 2. Abdi mios énjing kénéh.
- 3. Kamari mésér kaléci 25 siki.
- 4. Medar langlayangan di lapang.
- 5. Kawas jogjog neureuy buah loa.
- 6. Mipit kudu amit ngala kudu ménta.
- 7. Wasta abdi Nungki, lahir 12 Mé 1980.
- 8. Geuning halodo sataun lantis ku hujan sapoé.
- 9. Leukeunan wé, ulah mopo méméh nanggung.
- 10. Prabu Siliwangi ngahyang kantun wawangina.

Pancén 6

Ieu aya rumpaka kawih, hég ku hidep salin kana aksara latén!

(3 \$\frac{1}{2} G \hat{\textsup} G \hat{

(3 \$ \overline{A} \overline{A}

Tah, rumpaka kawih nu ieu mah ku hidep salin kana aksara Sunda.

Ganti Taun

Rumpaka: Mang Koko

Ganti taun muga mawa kamajuan Ganti taun ngawujud karaharjaan

> Patani sing mukti Gumati babakti Ngolah tanah laluasa Patani di sisi sing sepi karisi Ayem tengtrem lalugina

Ganti taun patani kasinugrahan Ganti taun ngawujud karaharjaan

Ganti taun muga mawa kamajuan Ganti taun ngawujud karaharjaan

> Padagang sarenang Pantrang gedé hutang Babakti tur mawas diri Kuat ékonomi Karaharjaan lemah cai

Ganti taun kamakmuran sing ngabukti Ganti taun saréréa suka ati

Ieu aya surat ti siswa ka Ibu Guru wali kelas, pék baca!

 $\mathring{J}(3\overline{\partial}_{2}UZZ_{2}, |GE| \mathring{H}U_{2}\mathring{H}\overline{\partial}_{2}\mathring{L}\mathring{A} | 2OGE|$

*G77*₂⁄⁄⁄ : ZŽ

77 N 77 : | N | L7 2

 $\mathring{L}_{1} \mathcal{L}_{2} \mathring{h}_{1} \mathcal{L}_{2} \mathcal{L}_{3} \mathcal{L}_{3} \mathcal{L}_{4} \mathcal{L}_{5} \mathcal{L}_{5}$

ฟั₃ฮิ൸ุน, นี้

Hidep gé tangtu bisa nyieun surat ku aksara Sunda. Hég jieun surat ka babaturan.

Daptar Pustaka

- Baidillah, Drs.H. Idin, M.Pd,dkk. 2010. *Aksara Sunda*. Bandung: CV. Walatra.
- Dinas Pendidikan Provinsi Jawa Barat. 2013. *Kurikulum 2013*. Bandung.
- Hadi spk, Drs. Ahmad. 2005. *Peperenian*. Bandung: Geger Sunten.
- Hadish, Yétty Kusmiyati. 1979. Sastra Lisan Sunda Mite, Fabel, dan Légende 1. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa Departemén Pendidikan dan Kebudayaan.
- Iskandar, Yoséph. 1982. Tumbal. Bandung: Rahmat Cijulang.
- Jurusan Basa jeung Sastra Sunda FPBS IKIP Bandung. 1990. Palanggeran Éjahan Basa Sunda. Bandung: Rahmat Cijulang.
- Karana, Rahmat M. Sas. 1979. *Tepung di Bandung*. Bandung: Rahmat Cijulang.
- Keraf, Dr. Gorys. 1980. Komposisi. Ende Florés: Nusa Indah.
- Kunto, Haryoto. 1984. Wajah Bandoeng Témpo Doeloe. Bandung: Granésia.
- Lembaga Basa & Sastra Sunda. 1985. *Kamus Umum Basa Sunda*. Bandung: Taraté.
- Muchtar, R.H. Uton, Ki Umbara. 1994. *Modana*. Bandung: Manglé Panglipur.
- Mustapa, Abdullah. 1985. *Wirahma Sajak*. Bandung: Medal Agung.

No. 1574. 1996. Majalah Manglé. No. 51-52. 1996. Majalah Simpay. -----. 1986. Kedok Tangkorék. Bandung: Remadja Karya. Poerwadarminta, W.J.S. 1977. Kamus Umum Bahasa Indonésia. Jakarta: PN Balai Pustaka. Prawirasumantri, Drs. H. Abud, dkk. 2003. Pedoman Pengembangan Kurikulum Berbasis Kompeténsi Mata Pelajaran Bahasa Daérah (Sunda). Bandung: Geger Sunten. Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa. 1977. Pedoman Éjaan Bahasa Sunda yang Disempurnakan. Jakarta. Rosidi, Ajip. 1966. Kesusastraan Sunda Déwasa Ini. Jatiwangi: Tjupumanik. -----, 1969. Djalan ke Surga. Djakarta: Gunung Agung -----, 1983. Ngalanglang Kasusastraan Sunda. Jakarta: Pustaka Jaya. -----, 1984. Manusia Sunda. Jakarta: Inti Idayu Préss. -----, 1989. Janté Arkidam. Bandung: Pustaka. Resmana, Min. 1973. Hujan di Girang Caah di Urang. Bandung: Mitra Kencana. Ruhimat, Asep. 2006. Sambel Jaer. Bandung: Puspawarna. Rusyana, Dr. Yus. 1982. Métode Pengajaran Sastra. Bandung: Gunung Larang. -----, 1982. Pedaran Paribasa Sunda. Bandung: Gunung Larang. -----, 1982. Panyungsi Sastra. Bandung: Gunung Larang. Salmun, M.A. 1963. Kandaga Kasusastraan Sunda. Bandung: Ganaco.